

บทที่ 5

กรณีศึกษา (Case Study)

การศึกษาในบทที่ผ่านมาสรุปได้ว่า ทิศทางการขยายตัวของกรุงเทพฯ จะขยายไปทางด้านเหนือบริเวณเขตดุสิต พญาไท บางเขน ทางด้านตะวันออกจะมีทิศทางการขยายตัวไปเขตบางกะปิ พระโขนง ส่วนทางด้านใต้ จะขยายตัวไปทางเขตยานนาวา ราชบุรีบูรณะ และบางขุนเทียน ทิศทางการขยายตัวของกรุงเทพฯ ด้านฝั่งธนบุรี จะขยายตัวไปบริเวณเขตบางกอกน้อย ภาษีเจริญ ตลิ่งชัน เป็นต้น การเติบโตของกรุงเทพฯ ในทิศทางดังกล่าวเป็นการชี้ให้เห็นถึงทิศทางการขยายตัวของชุมชนแออัดไปในทางเดียวกัน เป็นการแสดงให้เห็นว่าการขยายตัวของชุมชนแออัดจะขยายตัวตามการเติบโตของกรุงเทพมหานคร

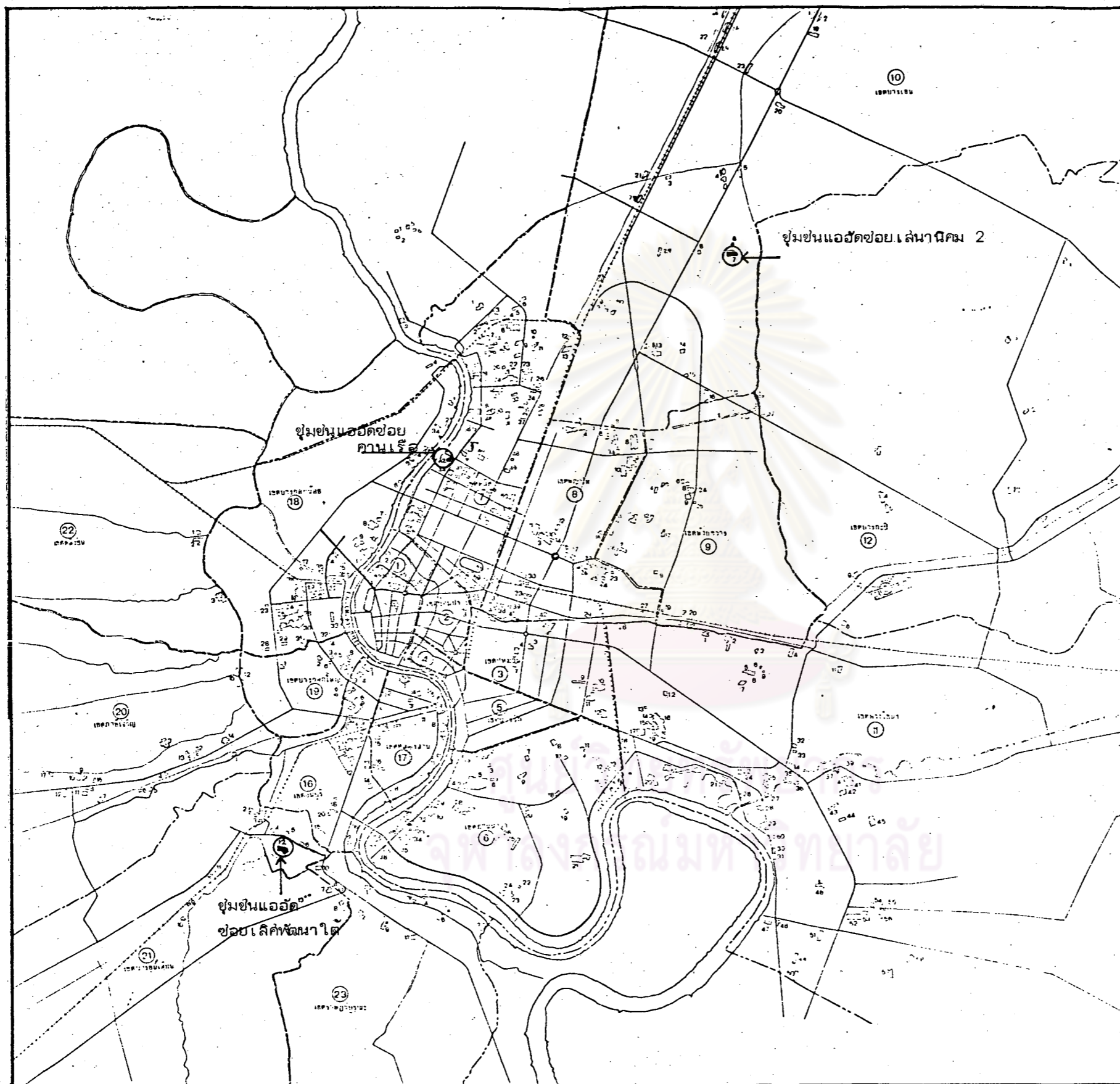
การศึกษาในบทนี้จะเป็นการศึกษาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแออัด โดยการศึกษาในรายละเอียดทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนพฤติกรรมกรรมการดำรงชีวิตของคนในชุมชนแออัด รวมทั้งสภาพปัญหาของผู้อยู่อาศัย ด้วยเหตุนี้จึงต้องทำการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) เพื่อให้ทราบถึงรายละเอียดต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว

5.1 หลักเกณฑ์การคัดเลือกกรณีศึกษา (Case Study)

การศึกษาเฉพาะกรณี อาศัยหลักเกณฑ์การคัดเลือกตัวอย่างดังนี้คือ

1. เป็นชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงโดยหน่วยราชการหรือเอกชน ถ้าหากได้รับการปรับปรุงแล้วก็ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของชุมชน
2. เป็นชุมชนแออัดที่ไม่มีปัญหา เรื่องการฟ้องร้องขับไล่ที่ดิน
3. เป็นตัวแทนของชุมชนแออัดเขตชั้นใน ชั้นกลาง ชั้นนอก ซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะ

พื้นที่ดังนี้ (ดูตารางที่ 5.1)

การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน
ของชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร

แผนที่

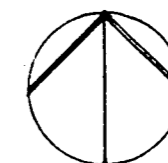
5.1

แสดง

ที่ตั้งชุมชนแออัดที่เป็นกรณีศึกษา
(Case Study)

ที่มา

ฝ่ายปรับปรุงชุมชนแออัด การเคหะแห่งชาติ

ตารางที่ 5.1 แสดงคุณลักษณะเฉพาะของชุมชนแออัดที่เป็นกรณีศึกษา เขตชั้นใน ชั้นกลาง และชั้นนอก

เขต	อายุของชุมชนแออัด (ปี)	กรรมสิทธิ์ที่ดิน	จำนวนบ้าน (หลัง)	จำนวนครัวเรือน
ชั้นใน	มากกว่า 40	เอกชน	50-149	50-149
ชั้นกลาง	15-30	เอกชน	50-300	50-300
ชั้นนอก	10-15	เอกชน	50-149	50-300

ที่มา : จากการศึกษาบทที่ 3-4

4. เมื่อได้ศึกษาชุมชนแออัดภายใต้เงื่อนไขต่าง ดังกล่าวมาแล้ว จึงได้เลือกตัวอย่างกรณีเฉพาะโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดา (Simple Random Sampling)¹ เพื่อศึกษาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแออัดแต่ละพื้นที่ดังนี้ (ดูตารางที่ 5.2 และแผนที่ 5.1, 5.2, 5.3, 5.4)

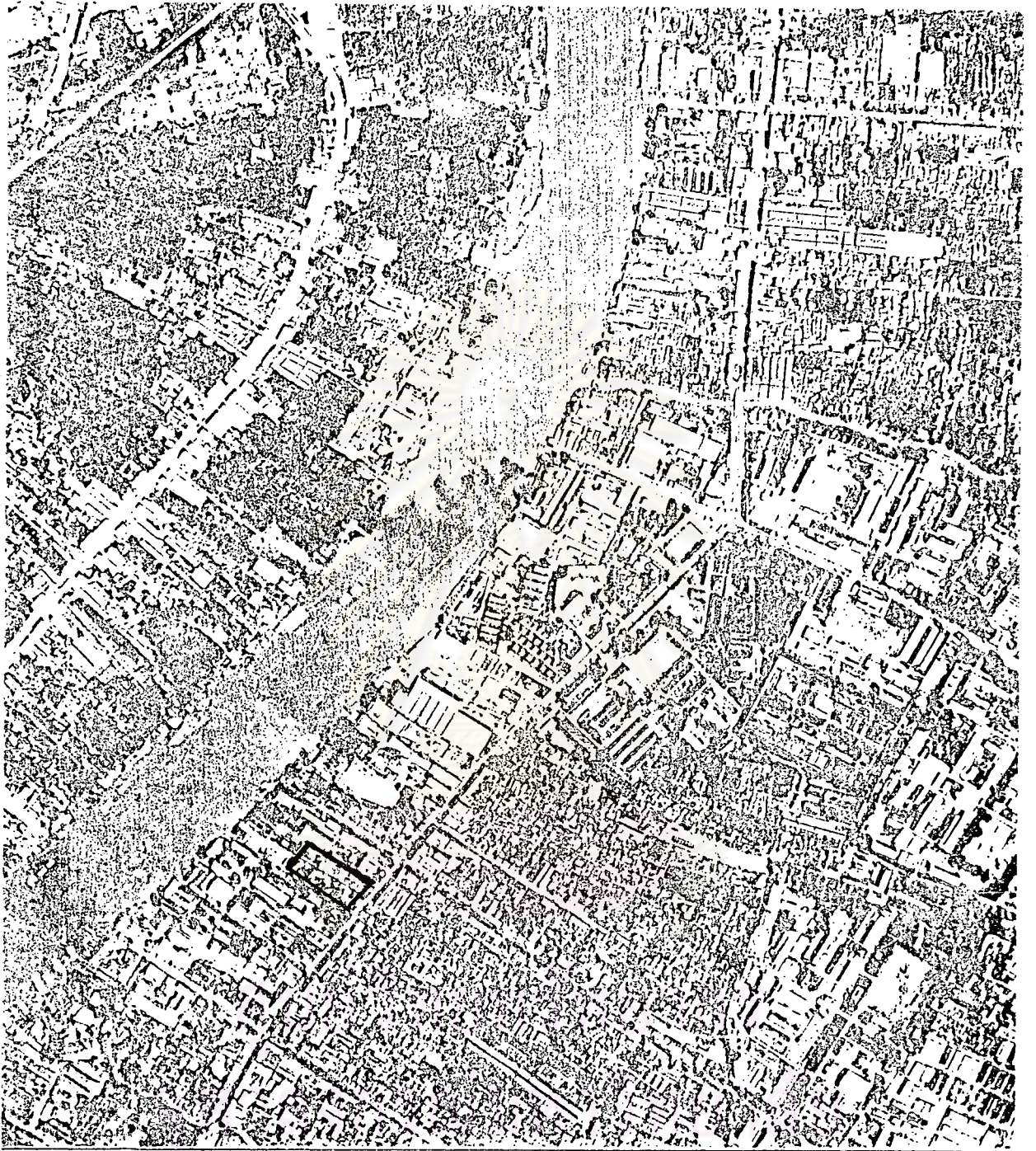
ตารางที่ 5.2 แสดงตัวอย่างที่ตกเป็นกรณีศึกษาในชุมชนแออัดเขตชั้นใน ชั้นกลาง และชั้นนอก

พื้นที่เขต	เขตปกครอง	ชื่อชุมชนแออัด	จำนวนบ้าน	ขนาดตัวอย่าง	
				จำนวน	ร้อยละ
ชั้นใน	เขตดุสิต	ซอยคานเรือ	96	35	28.2
ชั้นกลาง	เขตบางเขน	ซอยเสนานิคม 2	160	60	48.4
ชั้นนอก	เขตบางขุนเทียน	ซอยเลิศพัฒนาใต้	130	29	23.4
รวม				124	100.0

ที่มา : จากการสุ่มตัวอย่าง

¹ การสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดา เป็นการเลือกตัวอย่างโดยไม่เจาะจงหรือสำเเขียงประการทั้งหมด มีโอกาสได้รับเลือกเป็นตัวอย่างเท่ากัน วิธีที่นิยมคือการสุบฉลาก

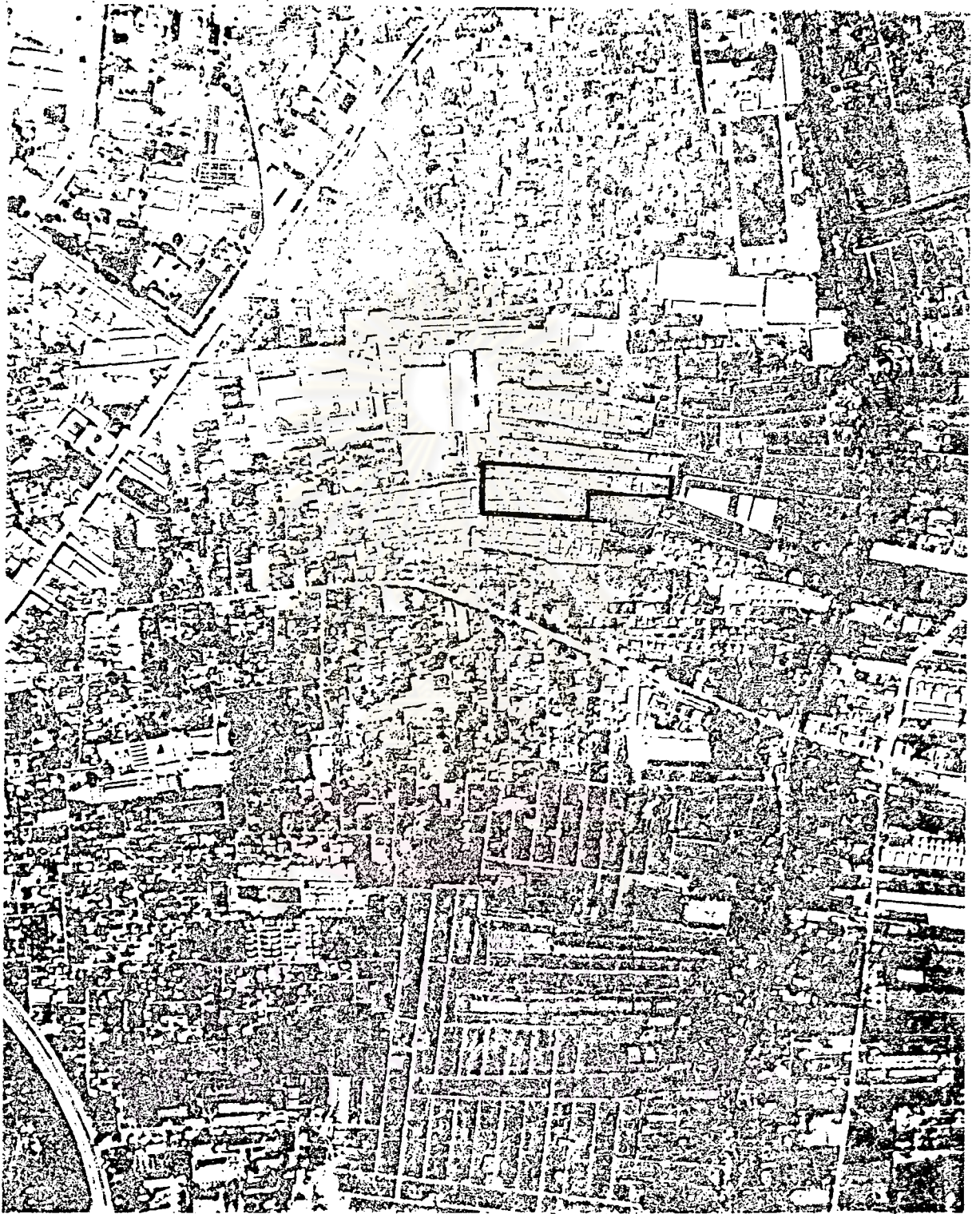

แผนที่ 5.2

ชุมชนแออัดชอยคานเรือ

แผนที่ 5.3

ชุมชนแออัดชอย, สถานีคม 2

แผนที่ 5.4

□ มุมชนแออัด โรงदानออยเลิศพัฒนาใต้

5.2 การศึกษารายละเอียดของชุมชนแออัด 3 ชุมชน

การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแออัดเขตชั้นใน ชั้นกลาง และชั้นนอก ได้ศึกษาในรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. ประวัติของชุมชน
2. ลักษณะทางกายภาพ ได้แก่
  - ขนาดของพื้นที่
  - กรรมสิทธิ์ที่ดิน
  - ที่ตั้ง
  - สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์
  - สภาพทางเดิน
  - อายุและสภาพอาคารบ้านเรือน
  - จำนวนบ้านและจำนวนครัวเรือน
3. ระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ
4. สภาพเศรษฐกิจ
  - อาชีพ
  - รายได้-รายจ่ายของครัวเรือน
  - ภาวะหนี้สิน
  - การเก็บเงินออม
5. ด้านสังคม
  - ที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือนก่อนย้ายเข้ามาในชุมชน
  - สาเหตุที่ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชน
  - ระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ในชุมชน
  - ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน
6. พฤติกรรมการดำรงชีวิตของคนในชุมชน
  - สถานที่ทำงานของหัวหน้าครัวเรือน

- การเดินทางไปทำงาน ไปโรงเรียน จำยตลาด และรับบริการรักษาพยาบาล

7. สภาพปัญหาในชุมชน

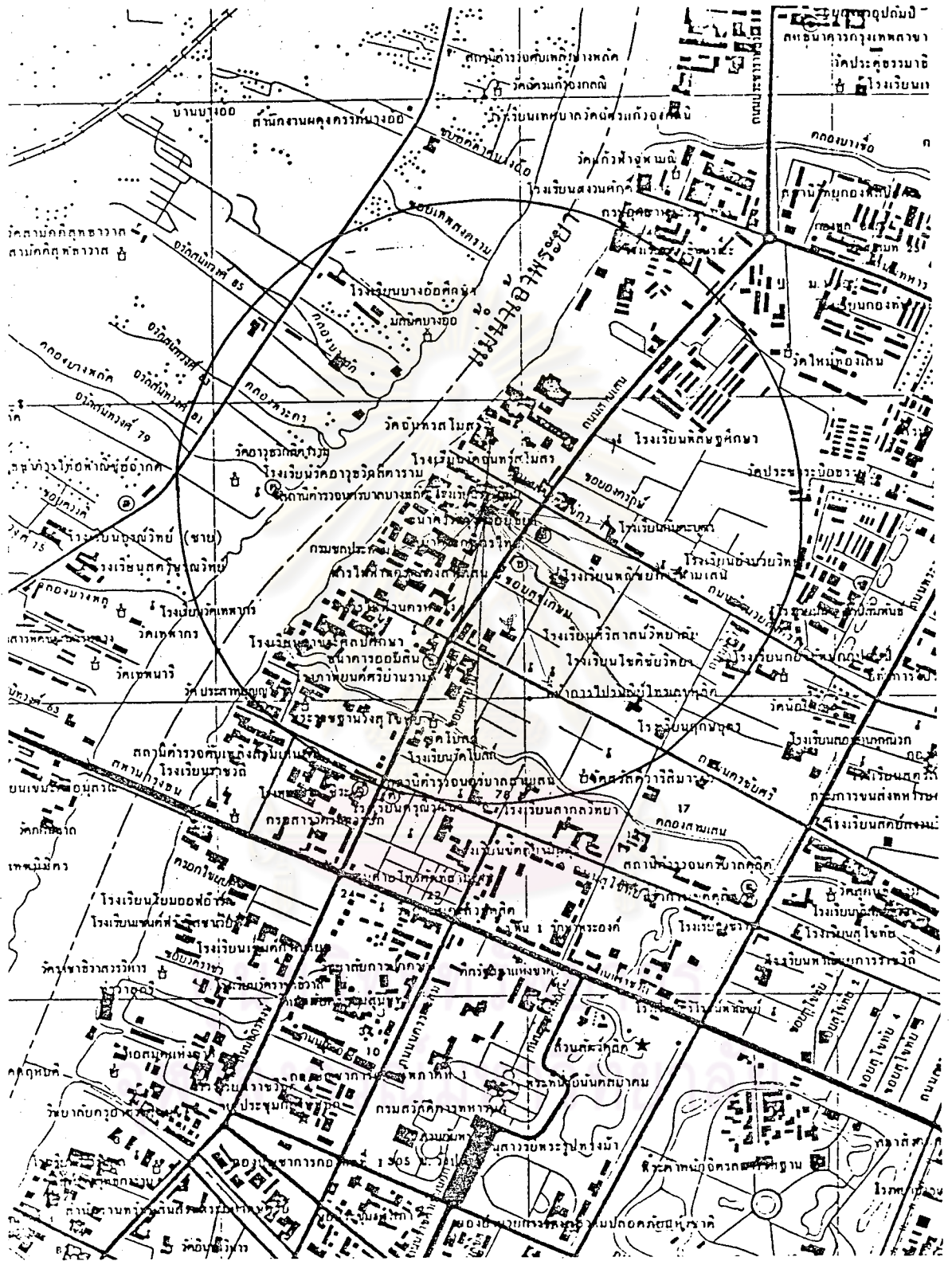
การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแออัด ทั้ง 3 แห่ง คือ ชุมชนแออัด ชอยคานเรือ เขตดุสิต ชุมชนแออัดชอยเสนานิคม 2 เขตบางเขน และชุมชนแออัดโรงถ่าน ชอยเลิศพัฒนาใต้ จำนวนตัวอย่างที่ศึกษารวม 124 ตัวอย่าง แต่ละชุมชนได้ศึกษานวนตัวอย่าง ดังนี้ ชุมชนแออัดชอยคานเรือคัดเลือกศึกษาจาก 35 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 28.2 ของจำนวนตัวอย่างทั้งหมด และจำนวน 60 ตัวอย่างจากชุมชนแออัดชอยเสนานิคม 2 คิดเป็นร้อยละ 48.4 ของจำนวนตัวอย่างทั้งหมด สำหรับชุมชนแออัดโรงถ่าน ชอยเลิศพัฒนาใต้ ได้ทำการศึกษานวนตัวอย่างน้อยที่สุดคือ คิดเป็นจำนวน 29 ตัวอย่าง หรือเท่ากับร้อยละ 23.4 ของตัวอย่างที่ศึกษาทั้งหมด (ดูตารางที่ 5.2)

5.3 ชุมชนแออัดชอยคานเรือ

5.3.1 ประวัติ

ประมาณ 40 ปีมาแล้ว บริเวณชุมชนแห่งนี้มีสภาพเป็นทุ่งหญ้าและป่ารกสลับ ส่วนผลไม้ ส้มยี่สงครามโลกครั้งที่ 2 พวกทหารญี่ปุ่นได้อาศัยประโยชน์ของบริเวณแห่งนี้เป็นที่ซ่อมแซมเรือและจู่จอตเรือ ซึ่งได้ชื่อว่าชอยคานเรือต่อมาเจ้าของที่ดินแบ่งแปลงที่ดินให้คนเข้ามาเช่าอยู่อาศัย ระยะแรกมีผู้มาอยู่อาศัยไม่กี่หลังคาเรือน นอกจากนี่ยังแบ่งที่ดินบางส่วนให้เช่าเป็นโรงงานแปรรูปไม้ โรงงานทำปุ๋ยเคมี และโรงเรียนสอนภาษาจีน (ปัจจุบันยุบเลิกไปแล้ว อาคารเรียนบางหลังที่ยังมีสภาพดีและเปิดเป็นห้องแบ่งเช่า) การเริ่มตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ ผู้เช่าที่ดินจะเช่าที่ดินขนาดตั้งแต่ 10-30 ตารางวา และต้องหักรั้งทางพงด้วยตนเอง เจ้าของที่ดินมิได้ใส่ใจในการปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะสมสำหรับอยู่อาศัย ค่าเช่าที่ดินก็ราคาถูกเพียงตารางวาละ 4-10 บาท ต่อมาเมื่อมีผู้มาอยู่อาศัยเพิ่มขึ้น บ้านที่เคยอยู่อย่างสบายก็เริ่มทวีความแออัดหนาแน่นมากขึ้น ผู้เช่าที่ดินต่างสร้างบ้านตามกำลังความสามารถในการสับจ่าย จึงทำให้บางบ้านดูแข็งแรง แต่บางบ้านก็เสื่อมโทรมตามวัฏจักรที่จะหามาได้ ความทรุดโทรมเริ่มปรากฏให้เห็นบวกกับความไม่ระมัดระวังของผู้อยู่อาศัย จึงทำให้บริเวณที่อยู่อาศัยลึกรกรุงรังด้วยเศษขยะมูลฝอย ตลอดจนกระทั่งความเสื่อมโทรมของอาคารบ้านเรือน จึงเป็นสาเหตุให้กลายเป็นชุมชนแออัดไปในที่สุด

แผนที่ 5.5 แสดงสาธารณูปการในรัศมี 1 กิโลเมตร

รอบชุมชนแออัดชอยคานเรือ

5.3.2 ลักษณะทางกายภาพ

1. สถานที่ตั้ง

1.1 ขนาด เป็นชุมชนขนาดเล็ก มีพื้นที่ประมาณ 3 ไร่เศษ

1.2 กรรมสิทธิ์ที่ดิน เอกชน

1.3 ที่ตั้ง ชุมชนแออัดชอยคานเรือ ตั้งอยู่ระหว่างชอยคานเรือ และชอยรตราง ด้านหน้าเป็นตึกแถวอาคารพาณิชย์ริมถนนลำเลิน ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมสายสำคัญสำหรับผู้อยู่อาศัยในชุมชน บริเวณล้อมรอบชุมชนเป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่น มีย่านการค้าที่สำคัญและสถานที่ราชการ มีสาธารณูปโภคซึ่งเป็นคลองขุดของกรมชลประทาน ขุดระบายน้ำเป็นแนวแบ่งเขตชุมชนกับบริเวณข้างเคียง ปัจจุบันถูกรุกล้ำ สร้างบ้านอยู่อาศัยทับแนวคลอง และใช้เป็นที่กักขยะของชาวบ้าน จนดินเขินมองไม่เห็นสภาพว่า ครั้งหนึ่งบริเวณนี้เคยเป็นลำคลองมาก่อน ส่วนด้านหลังของชุมชน มีโรงงานแปรรูปไม้ โรงงานผลิตปุ๋ยเคมี ซึ่งอยู่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาด้านหลังสุด

2. สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

ที่ตั้งของชุมชนแห่งนี้ตั้งอยู่ริมถนนลำเลิน จึงทำให้มีความสะดวกในการเดินทางติดต่อกับบริเวณใกล้เคียง ประกอบกับมีรถโดยสารประจำทางผ่านหลายสาย ทำให้ง่ายต่อการเข้าถึงชุมชน และภายในรัศมี 1 กิโลเมตร รอบชุมชนแออัดแห่งนี้ พบว่าเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ โรงงานอุตสาหกรรม โรงเรียน โรงพยาบาล หลายแห่ง รวมทั้งตลาดสด โรงภาพยนตร์ วัด เช่น กรมชลประทาน การไฟฟ้านครหลวง โรงพยาบาลวชิระ โรงงานท่าเป็ยร์ โรงเรียน วัดราชา โรงเรียนวัดจันทรสโมสร เป็นต้น (ดูแผนที่ 5.5)

3. สภาพทางเดินในชุมชน

ทางเดินสัญจรของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแห่งนี้ อาศัยชอยหลัก 2 ชอย คือ ชอยคานเรือ และชอยรตราง ทางเดินด้านชอยคานเรือจะมีลักษณะกายภาพทรุดโทรมเป็นดินลูกรังปนหิน มีสภาพเป็นหลุมบ่อ พบเห็นขยะเกลื่อนกลาด ยามฝนตก จะมีน้ำขังเฉอะแฉะทำให้การเดินทางลำบากมากขึ้น สำหรับการเดินไปมาหาสู่ระหว่างชาวบ้านก็มีทางแคบ ๆ เป็นทางดินสีกปรก หรือบางแห่งปูด้วยไม้กระดานผุ ๆ ข้างใต้เป็นขยะมูลฝอย ทางเดินบางแห่งเป็นคอนกรีต สรุปลงได้ว่า การเดินทางติดต่อกภายในชุมชนยังไม่มีความสะดวก แต่ชาวบ้านก็อยู่กันด้วยความเคยชิน บริเวณบางแห่งเป็นที่เว้าขวางหรือที่โล่งแคบ ๆ แต่ก็มีความสะดวก เพราะเป็น

กองขยะ บางทีก็เป็นที่ตั้งทางของที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน เช่น แข่ง ยางรถยนต์ เศษไม้ ฯลฯ (ดูภาพประกอบที่ 1, 2, 3)

4. อายุและสภาพอาคาร (ดูตารางที่ 5.1, 5.2, 5.3, 5.4 และ 5.5 ในภาคผนวก ง.)

บ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่ในสภาพเก่าแก่ สร้างด้วยไม้ชั้นเดียว และ 2 ชั้น เรือนแถวไม้ บ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ สภาพบ้านอยู่อย่างแออัดเปิดเสียด และเสื่อมโทรมมาก บางบ้านยังต่อเติมส้วเข้าไปในส้วสาธารณะ สภาพความเก่าแก่ของบ้านบอกได้ว่า สร้างมาเป็นเวลานาน ซึ่งพบว่า ส่วนใหญ่สร้างมานานกว่า 20 ปี และเจ้าของบ้านก็ขาดแคลนทุนทรัพย์ที่จะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหม่ รวมทั้งไม่เคยคิดถึงในเรื่องนี้ด้วย เพราะเป็นเพียงการเช่าที่ดินอยู่อาศัย ไม่ใช่เจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดิน จึงไม่มีความมั่นใจที่จะอยู่อาศัย (ดูภาพที่ 4, 5, 6, 7)

5. การใช้อาคารปัจจุบัน

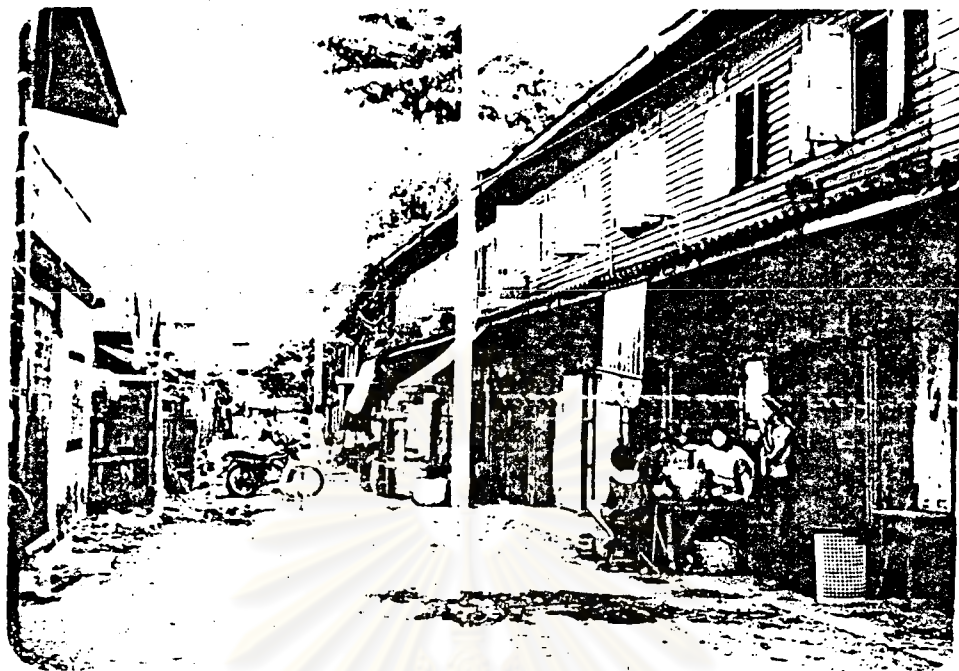
ตารางที่ 5.3 แสดงการใช้สอยประโยชน์ของบ้านในชุมชนแออัดซอยคนเรื่อ

การใช้อาคาร	จำนวน	ร้อยละ
ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว	28	80.00
ที่อยู่อาศัยและร้านค้า	3	8.57
ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน	1	2.86
ที่อยู่อาศัยและรับจ้างอื่น ๆ	3	8.57
รวม	35	100.00

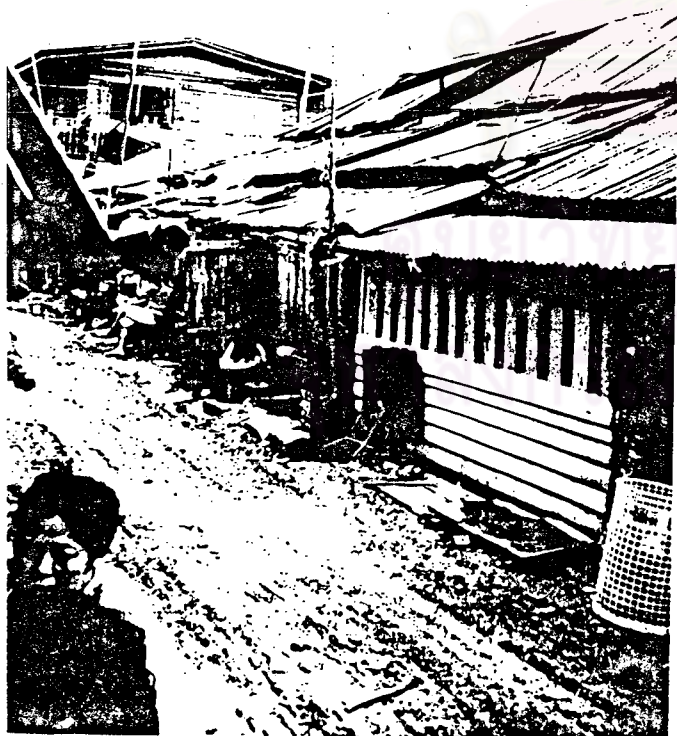
ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม

ภาพที่ 1

ภาพที่ 2

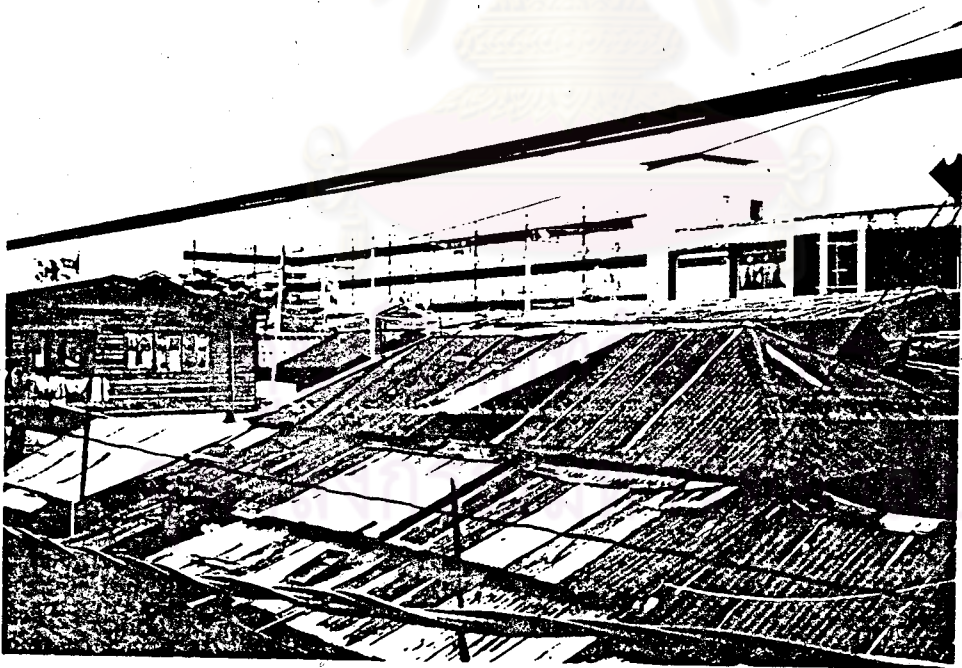
ภาพที่ 3

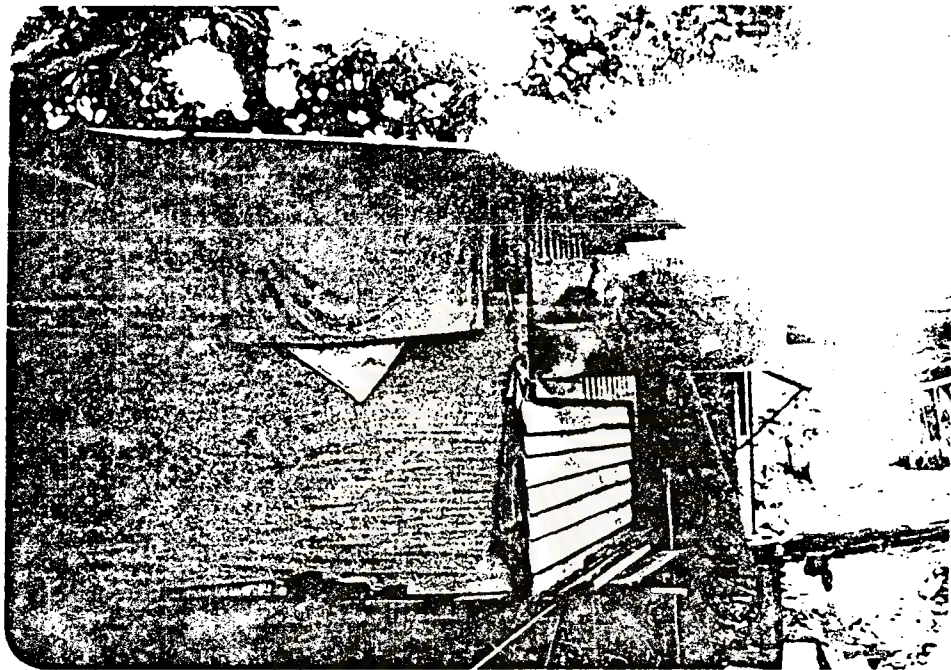
ภาพที่ 1, 2, 3 แสดงทางเดินในชุมชน

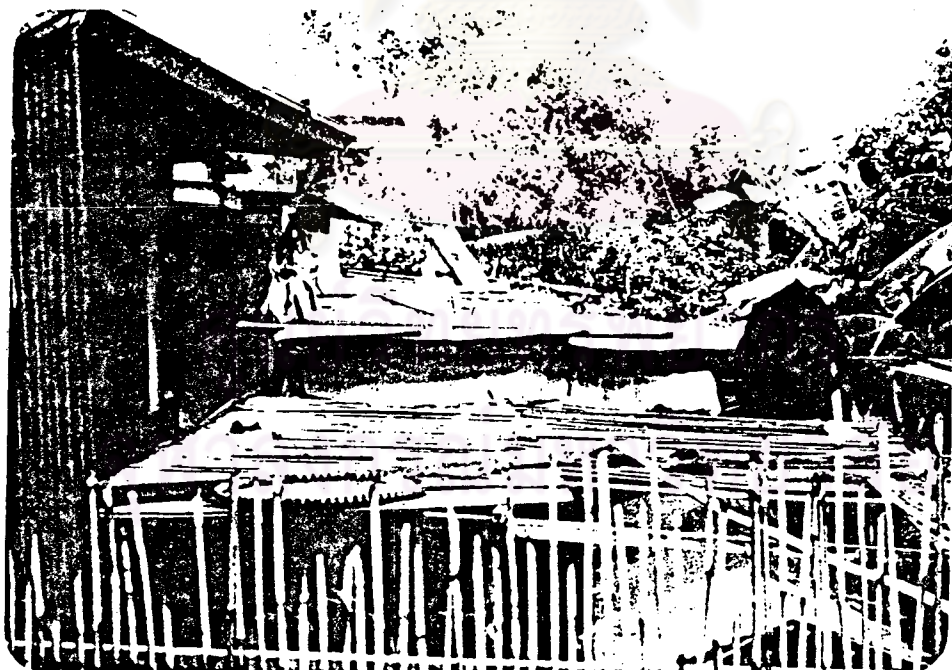
5 תארת

ภาพที่ 6

ภาพที่ 7

ภาพที่ 4, 5, 6, 7 แสดงลักษณะอาคารบ้านเรือน

การใช้ประโยชน์ของอาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่ ยังเป็นที่พักอาศัยอย่างเดียว (ดูตารางที่ 5.3) นอกนั้นก็ใช้บ้านเป็นร้านค้า ทำอุตสาหกรรมในบ้าน

6. จำนวนบ้านและจำนวนครัวเรือน

จำนวนบ้าน	96 หลัง
จำนวนครัวเรือน	102 ครัวเรือน
จำนวนประชากร	498 คน
จำนวนครอบครัว/บ้าน	1.06 ครอบครัว
จำนวนคน/ครอบครัว	5 คน
ความหนาแน่นของบ้าน/พื้นที่	32 หลัง/ไร่
ความหนาแน่นของประชากร/พื้นที่	166 คน/ไร่

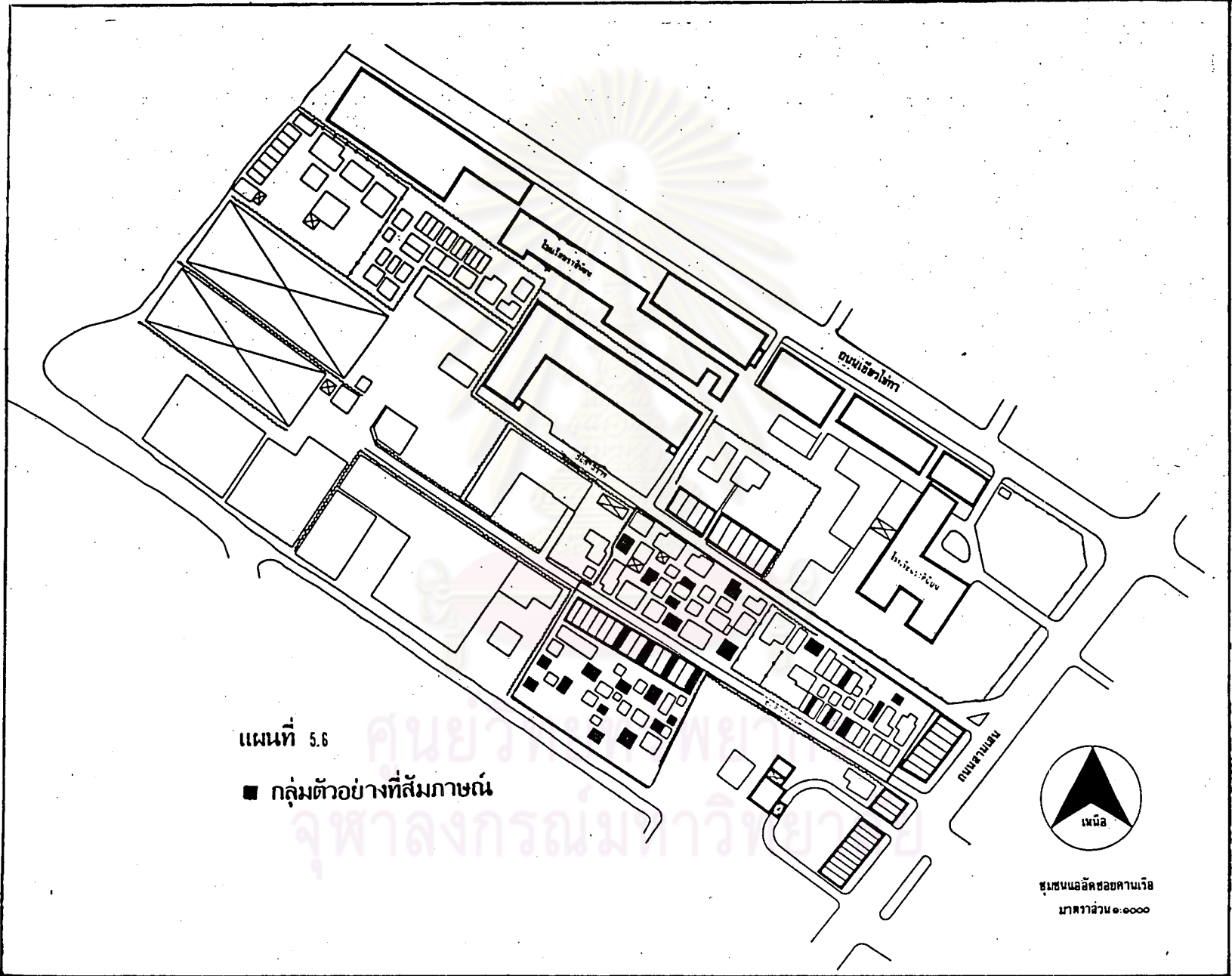
ชุมชนแออัดแห่งนี้มีจำนวนบ้านรวม 96 หลังคาเรือน จำนวนครัวเรือนรวม 102 ครอบครัว แสดงว่าบ้านหนึ่งหลังอาจมีผู้อยู่อาศัยมากกว่า 1 ครอบครัว ซึ่งเป็นญาติพี่น้องหรือบ้านเช่ารวมกัน

ขนาดของบ้านโดยเฉลี่ยประมาณ 12.5 ตารางวา ซึ่งนับว่ามีขนาดเล็ก เพราะบางบ้านเป็นบ้านชั้นเดียว ทำให้ต้องใช้พื้นที่อย่างประหยัดและเป็นแบบเอนกประสงค์ ห้องเดียวเดียวเป็นได้ทั้งห้องนอน ห้องอาหารและห้องพักผ่อน (ดูแผนที่ 5.6)

5.3.3 ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (ดูตารางที่ 5.6, 5.7 ในภาคผนวก ง.)

เนื่องจากที่ตั้งของชุมชนอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมหลัก การใช้สาธารณูปโภคสิ่งไม่ขาดแคลน ส่วนใหญ่มีมิเตอร์น้ำประปา ไฟฟ้า การต่อไฟฟ้าจากเพื่อนบ้านมีน้อย ภายในชอยก็มีไฟฟ้าสาธารณะติดตั้งอยู่เป็นระยะ ๆ

การกำจัดขยะมูลฝอย มีหลายประเภท บางบ้านก็ทิ้งใส่ถังรอให้พนักงานเก็บขยะของกรุงเทพมหานครเก็บ บางครั้งก็ใช้การเผา แต่ที่สังเกตได้คือ เศษขยะจะถูกทิ้งอยู่ตามบริเวณต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งสร้างความสกปรก และยังจุดต้นท้อระบายน้ำอีกด้วย ถึงแม้ว่าที่ตั้งชุมชนจะอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคม แต่บริการเก็บขยะของกรุงเทพมหานคร ก็มีได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นผู้อยู่อาศัยในชุมชน จึงใช้วิธีการของตนเองในการกำจัด

แผนที่ 5.6

■ กลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์

ชุมชนอัครชยคามเวือ
มาตราส่วน ๑:๑๐๐๐

ขยะ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโดยส่วนรวมของชุมชน

5.3.4 สภาพเศรษฐกิจ (ดูตารางที่ 5.8, 5.9, 5.10 และ 5.11 ในภาคผนวก ง.)

จำนวนผู้อยู่ในวัยทำงาน หรือมีอายุสมควรประกอบอาชีพได้พิจารณาจากจำนวนประชากรทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 50.78 อาชีพที่ทำอยู่ส่วนใหญ่ ได้แก่ รับจ้างทั่วไป กรรมกรก่อสร้าง ช่างรถ ร้อยละ 16.58 ของผู้ประกอบการทั้งหมด นอกนั้นก็ประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น ค้าขายตามแผงลอย หาบเร่ ในตลาดสด หรือย่านชุมชนต่าง ๆ อาชีพรับราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ ก็พบอยู่บ้างไม่มากนัก จะเห็นได้ว่า ผู้ประกอบอาชีพส่วนใหญ่ยังไม่มี ความมั่นคงในรายได้และความมั่นคงของงาน เมื่อพิจารณาประกอบกับรายได้ จะพบว่า ร้อยละ 42.86 มีรายได้ในครอบครัว 1,000-3,000 บาทต่อเดือน ซึ่งเป็นรายได้ค่อนข้างต่ำมาก เมื่อเปรียบเทียบกับระดับการครองชีพในปัจจุบัน และเมื่อพิจารณาควบคู่กับจำนวน คนในครอบครัว พบว่าส่วนใหญ่มีสมาชิก 5-6 คนขึ้นไป เมื่อรายได้น้อย แต่จำนวนผู้บริโภคมากกว่า จึงเกิดปัญหาเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ เช่น รายได้ไม่พอกับรายจ่าย สร้างภาวะหนี้สินในครอบครัว ไม่มีเงินออมเก็บไว้ใช้ยามฉุกเฉิน (ดูภาพที่ 8)

ซึ่งสรุปได้ว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ยังคงมีอาชีพที่ทำให้รายได้น้อย ในขณะที่ค่าครองชีพสูงขึ้น ทำให้รายได้กับรายจ่ายไม่สมดุลกัน เกิดการกู้ยืมยืมสิน ปัญหาทางเศรษฐกิจจึงมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนที่อยู่ในชุมชนแออัดมาก

5.3.5 ด้านสังคม (ดูตารางที่ 5.12, 5.13, 5.14 และ 5.15 ในภาคผนวก ง.)

ที่อยู่ของหัวหน้าครัวเรือนก่อนอพยพเข้ามาอยู่ในชุมชนนี้ จากการศึกษ พบว่า 1 ใน 3 ย้ายที่อยู่ภายในเขตคือ เคยอยู่บริเวณอื่นในเขตนี้มาก่อน ภายหลังจึงย้ายเข้ามาในชุมชน ส่วนที่เหลือก็ย้ายมาจากเขตอื่น ๆ ในกรุงเทพมหานคร ที่ย้ายมาจากต่างจังหวัดมีน้อย และพบว่าหัวหน้าครัวเรือนบางคนเกิดและเติบโตที่ชุมชนแห่งนี้

สาเหตุของการเข้ามาอยู่ในชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 48 ตอบว่าอยู่ใกล้แหล่งงานและที่ค้าขาย รองมาคือผู้ที่ตอบว่าอยู่อาศัยมาก่อนจะกลายเป็นชุมชนแออัด คิดเป็นร้อยละ 28 และค่าเช่าบ้าน เขาก็ ราคาถูก มีผู้ตอบมากเป็นอันดับสาม คิดเป็นร้อยละ 22

ภาพที่ 8 แสดงอาชีพเลี้ยงปลาตู้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ในชุมชนมีความแตกต่างกันค่อนข้างชัดเจน ร้อยละ 63 ของผู้อยู่อาศัย ตั้งหลักฐานในชุมชนนี้มานานกว่า 20 ปี ที่เหลือก็อยู่ไม่นาน ส่วนผู้ที่เพิ่งย้ายเข้ามา ก็มีบ้างแต่เป็นส่วนน้อย

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านของคนที่อยู่ในชุมชนแออัด จะเห็นได้ชัดว่า คนในชุมชนแออัดมีความใกล้ชิดผูกพันกันมาก ส่วนใหญ่รู้สึกคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ทั้งนี้คงเป็นเพราะอยู่กันมาเป็นเวลานาน และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ฐานะก็ไม่ได้มีความแตกต่างกัน บ้านในชุมชนก็มีลักษณะเป็นกลุ่มก้อนจนดูคล้ายกับบ้าน หลังใหญ่ของผู้อยู่อาศัยทั้งหมด

5.3.6 พฤติกรรมการดำรงชีวิตของคนในชุมชน (ดูตารางที่ 5.16, 5.17, 5.18 และ 5.19 ในภาคผนวก ง.)

การศึกษาเรื่อง พฤติกรรมของผู้อยู่อาศัยในชุมชนจะพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ คือ

1. สถานที่ทำงานของหัวหน้าครัวเรือน
2. วิธีการเดินทางไปทำงาน ไปสถานศึกษา ไปตลาด และไปรับบริการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย
3. เวลาที่ใช้ในการเดินทาง

จากการศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด พบว่าส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย รายจ่ายมาก ดังนั้น เรื่องแหล่งงานจึงมีความสำคัญต่อคนในชุมชนแออัดมาก การประหยัดรายจ่ายในการเดินทางไปทำงาน หรือ การเดินทางเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ จึงถูกพิจารณาเป็นอันดับแรก เมื่อศึกษาในเรื่องดังกล่าวจึงพบว่า

สถานที่ทำงานของหัวหน้าครัวเรือน ส่วนใหญ่อยู่ในเขตดุสิต (96.15%) ซึ่งแสดงว่า การเลือกที่อยู่อาศัยที่หนึ่งที่ดีก็ต้องให้ความสำคัญกับที่ตั้งของแหล่งงานเป็นอันดับแรก ส่วนที่เหลือ จะทำงานอยู่กระจายไปตามเขตอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกัน เช่น พระนคร คลองสาน บางรัก เป็นต้น

การเดินทางไปทำงาน เนื่องจากที่ทำงานอยู่ใกล้บ้าน ส่วนใหญ่จึงเดินทางไปทำงาน (ร้อยละ 72) ส่วนที่เหลือจะใช้บริการรถโดยสารประจำทาง รถของที่ทำงาน

เวลาที่ใช้เดินทางส่วนใหญ่ (64%) ใช้เวลาระหว่าง 10-20 นาที ถึงที่ทำงาน การทำงานจะอยู่ในช่วงเวลาราชการ ส่วนผู้ที่ทำงานนอกเหนือจากนี้ก็มีเช่น ทำงานเป็นกะ ทำล่วงเวลา หรือทำงานกลางคืน

การเดินทางไปสถานศึกษา (ดูตารางที่ 5.20, 5.21, 5.22 และ 5.23 ในภาคผนวก ง.)

จากการสอบถาม พบว่า ครอบครัวร้อยละ 74 มีบุตรหลายที่กำลังศึกษาเล่าเรียน ส่วนใหญ่ของผู้เรียนหนังสือ (ร้อยละ 75) จะเรียนหนังสืออยู่ ณ สถานศึกษาที่อยู่ในเขตดุสิต ส่วนที่เหลือจะศึกษาอยู่ในเขตใกล้เคียง เช่น พระนคร พญาไท ป้อมปราบฯ หรือ นนทบุรี

วิธีการเดินทางไปสถานศึกษา ร้อยละ 56 ตอบว่าเดินไปโรงเรียน ที่เหลือจะใช้รถโดยสารประจำทาง เวลาที่ใช้เดินทาง ร้อยละ 72 ใช้เวลา 10-20 นาที

สิ่งสรุปได้ว่า ที่ตั้งของชุมชนแออัดผูกพันกับที่ตั้งสถานศึกษาของนักเรียน จะเห็นได้ว่า นักเรียนส่วนใหญ่เดินไปโรงเรียนได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาหนะใด ๆ

การไปจ่ายตลาดของแม่บ้าน (ดูตารางที่ 5.25, 5.26, 5.27 และ 5.28 ในภาคผนวก ง.)

ที่ตั้งของชุมชนแออัดอยู่ในใกล้ตลาดสดหลายแห่ง ดังนั้น แม่บ้านส่วนใหญ่ (ร้อยละ 77) นิยมจ่ายกับข้าวจากตลาดใกล้บ้าน โดยการเดินไป ใช้เวลาเพียง 5-10 นาที เท่านั้น และจะจ่ายกับข้าวทุกวัน

การใช้บริการสาธารณสุข (ดูตารางที่ 5.24 ในภาคผนวก ง.)

ภายในชุมชนแออัดแห่งนี้มีศูนย์บริการสาธารณสุขของกรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่ ชาวบ้านจึงนิยมไปรักษาพยาบาลที่ศูนย์ฯ เป็นจำนวนมาก เพราะอยู่ในใกล้และค่ายาถูกกว่าการไปรักษาที่คลินิก หรือบางครั้งก็ไปรักษาที่โรงพยาบาลฟรี ซึ่งอยู่ในใกล้ชุมชนแต่ มักจะเป็นกรณีที่อาการหนัก และทางศูนย์ฯ ไม่อาจรักษาพยาบาลได้และชาวบ้านบางส่วนก็จะซื้อยากินเองจากร้านขายยาทั่วไป

ภาพที่ 9

ภาพที่ 10

ภาพที่ 9,10 แสดงการปลูกข้าวลูก้า
คลองสารณะ

วิทยากร
มหาวิทยาลัย

5.3.7 สภาพปัญหาในชุมชน (ดูตารางที่ 5.29 ในภาคผนวก ง.)

ปัญหาทั่ว ๆ ไปที่พบเห็นในชุมชนแออัดนี้ ได้แก่

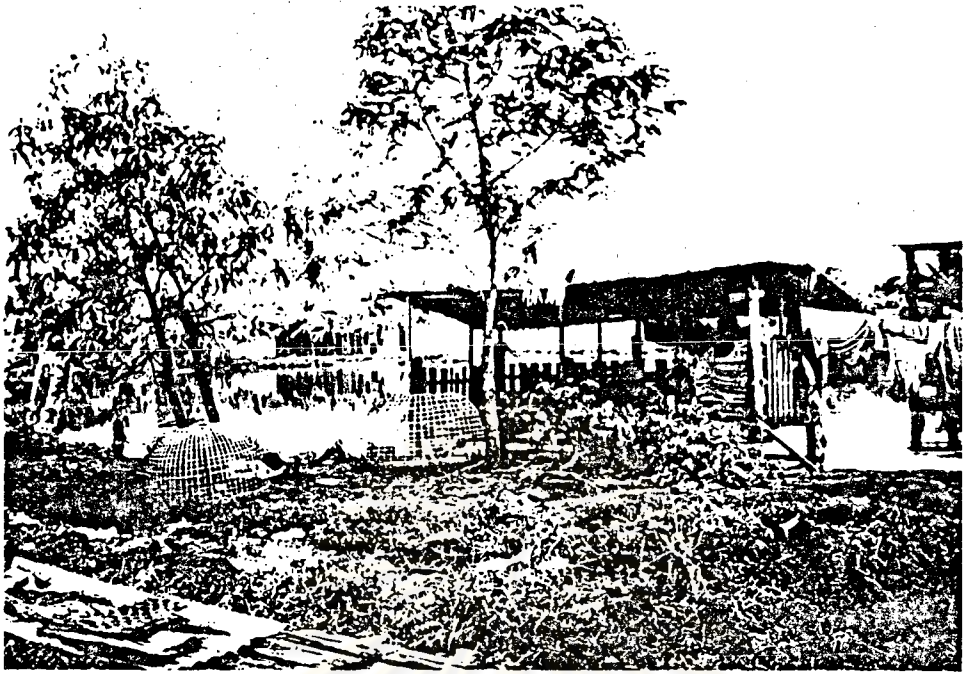
1. ปัญหาทางกายภาพ ได้แก่ ไม่มีทางระบายน้ำ ที่อุดตัน เพราะเศษขยะหมักหมม ขยะกิ่งเกลือเนกกลาด ไม่มีที่ทิ้ง เฉพาะทำให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง แมลงวัน ทางเดินเป็นดินโคลน ถ้าฝนตกจะเฉอะแฉะ เป็นหลุมเป็นบ่อ (ดูภาพที่ 9, 10)
2. ปัญหาด้านสังคม ยังพบว่ามีการลักขโมยสิ่งของในชุมชน มีการขาย-เสพยา เสพติด เล่นการพนัน เด็ก ๆ ยังไม่มีสถานที่วิ่งเล่น นอกจากวิ่งเล่นตามถนน ทำให้เสี่ยงอันตรายต่ออุบัติเหตุ ส่วนสาธารณะหรือที่นั่งพักผ่อนไม่มี ปัญหาที่น่าห่วงว่ามีผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้อยู่อาศัยมาก

5.4 ชุมชนแออัดซอยเสนาณรงค์ 2

5.4.1 ประวัติ

ในอดีตเมื่อ 20 ปีที่แล้ว สภะการไใช้ที่ดินของชุมชนแออัดแห่งนี้เป็นการไใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมคือการทำนาข้าว บ่อเลี้ยงปลา และเลี้ยงหมู ต่อมาผลผลิตที่ได้ลดลง เนื่องจากถูกศัตรูข้าวทั้งหนูนา เพลี้ย และหนอน ทำลายพืชผลเสียหายเป็นปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี ประกอบกับภาษีที่ดินก็มีอัตราเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นเจ้าของที่ดินจึงคิดเปลี่ยนแปลงการไใช้ที่ดิน ประกอบกับในเวลานั้นกรุงเทพฯ มีการขยายตัวไปตามแนวถนนสายหลักมาก ผู้คนอพยพมาจากท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อเข้ามาหางานทำในเมือง ความต้องการที่อยู่อาศัยมีมาก ดังนั้นเจ้าของที่ดินจึงแบ่งแปลงที่ดินให้คนเช่าราคาถูก ตั้งแต่ตารางวาละ 1.50 บาทในอดีต และเพิ่มขึ้นมาเป็น 3 บาท และ 6 บาท ในปัจจุบัน เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ลุ่มต่ำมีน้ำท่วมขัง ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการไใช้ประโยชน์ของที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัยก็ตาม เจ้าของที่ดินก็ได้พัฒนาพื้นที่ให้เหมาะสำหรับการอยู่อาศัย ไม่มีการจัดระบบสาธารณูปโภค การถมพื้นที่ให้สูงหรือการสร้างท่อระบาย ที่ทิ้งขยะ เป็นต้น ดังนั้น บ้านที่ปลูกสร้างส่วนใหญ่ได้ทุนบ้านจะมีน้ำคร่ำ และเป็นที่ยิ่งขยะ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อเนื่องไปถึงการสาธารณสุข และสุขภาพอนามัยของผู้อยู่อาศัยด้วย

เมื่อเริ่มมีการเปิดพื้นที่ให้เข้าอยู่อาศัยนั้น แรก ๆ จะมีผู้อยู่อาศัยไม่เต็มพื้นที่ แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น มีการสร้างบ้านลักษณะห้องเช่า เป็นเรือนแถวชั้นเดียวจำนวนมาก บ้านช่องมีความแออัดคับแคบ การ

ภาพที่ 11 แสดงภาพในอดีต บ่อเลี้ยงปลาและเล้าหมู

ภาพที่ 12 แสดงเส้นทางเข้าสู่ชุมชน

ก่อสร้างบ้านเรือนไม่ถูกต้องตามแบบแผน บวกกับความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม รวมทั้งกาลเวลาที่ล่วงเลยไปได้เป็นตัวเร่งให้บริเวณนี้เปลี่ยนสภาพเป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งเรียกว่า ชุมชนแออัดไปในที่สุด (ดูภาพที่ 11, 12)

5.4.2 ลักษณะทางกายภาพ

1. สถานที่ตั้ง

1.1 ขนาด เป็นชุมชนแออัดมีพื้นที่ 5.32 ไร่

1.2 กรรมสิทธิ์ที่ดิน เอกชน

1.3 ที่ตั้ง ชุมชนแออัดแห่งนี้อยู่ในซอยเสนานิคม 2 ห่างจาก

ถนนพหลโยธินประมาณ 1 กิโลเมตร การเดินทางเข้าสู่ชุมชนใช้รถยนต์รับจ้างขนาดเล็ก ซึ่งจอดอยู่หน้าปากซอย บริเวณใกล้ชุมชนเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าและปั่นด้าย มีอาคารพาณิชย์ตั้งอยู่ด้านหน้าชุมชน พื้นที่ข้างเคียงเป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่น ส่วนด้านหลังของชุมชนออกไปเป็นพื้นที่เปิดโล่งทำการเกษตรกรรมปะปนอยู่กับที่พักอาศัยไม่หนาแน่น ชุมชนแห่งนี้มีถนนซอยเชื่อมกับบริเวณชุมชนอื่นข้างเคียงได้ ซึ่งทำให้การเดินทางเข้าสู่ชุมชนได้หลายเส้นทางมีความสะดวกมาก

เนื่องจากชุมชนแออัดนี้มีความหนาแน่นของอาคารเชื่อมติดต่อกับบริเวณโดยรอบจนดูเสมือนเป็นชุมชนบริเวณเดียว การศึกษาชุมชนแออัดนี้จึงกำหนดขอบเขตบริเวณที่ศึกษาโดยใช้ลักษณะทางกายภาพคือ เส้นทางถนนเป็นเส้นแบ่งขอบเขตเพื่อความสะดวกในการศึกษา

ชุมชนแออัดซอยเสนานิคม 2 จะมีตลาดตั้งอยู่ใกล้ ๆ ในรัศมีเดินเท้าไปถึงในเวลาไม่เกิน 5 นาที เป็นตลาดขนาดเล็กเพื่อบริการชุมชนในย่านนี้เท่านั้น

2. สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

โดยลักษณะที่ตั้งของชุมชนแห่งนี้ อยู่ห่างจากถนนพหลโยธิน ประมาณ 1 กิโลเมตร และมีรถโดยสารขนาดเล็ก เข้าถึงชุมชน นอกจากนี้มีเส้นทางเชื่อมกับชุมชนข้างเคียงหลายเส้นทาง ซึ่งทำให้การเดินทางสู่ชุมชนหรือย่านธุรกิจอื่น ๆ ได้สะดวก และการเดินทางเข้าสู่ชุมชนก็เข้าถึงโดยง่าย ภายในรัศมี 1 กิโลเมตรรอบชุมชนจะปรากฏว่ามี

ภาพที่ 13

ภาพที่ 14

ภาพที่ 15

ภาพที่ 13, 14, 15 แสดงสภาพทางเดินในชุมชน

โรงพยาบาล
มหาวิทยาลัย

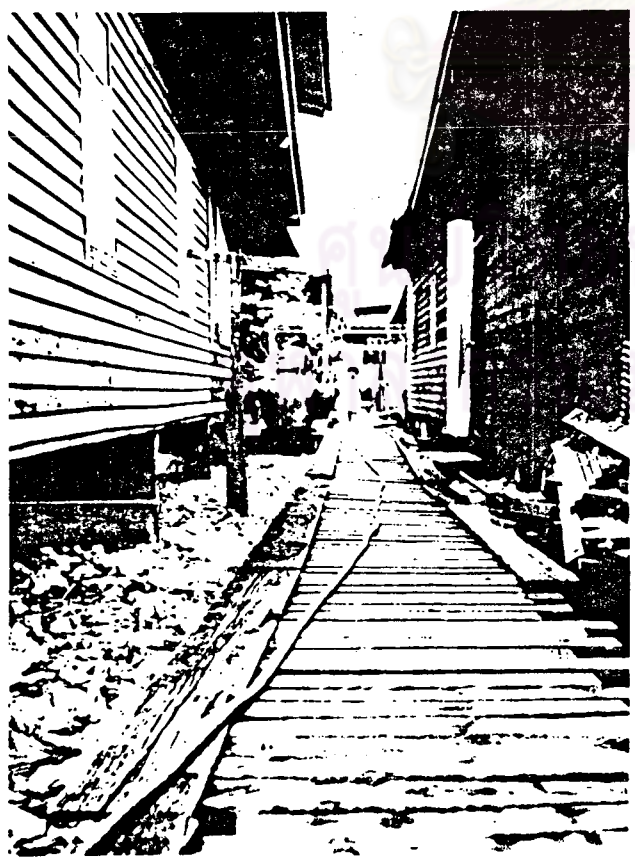
ภาพที่ 16

ภาพที่ 17

ภาพที่ 18

ภาพที่ 16, 17, 18 แสดงสภาพทางเดินในชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย

โรงเรียน สถานที่ราชการ ตลาด วัด โรงงานอุตสาหกรรม ฯลฯ ซึ่งเป็นแหล่งงาน และแหล่งบริการของผู้อยู่อาศัยในชุมชน (ดูแผนที่ 5.7)

3. ลักษณะทางเดินในชุมชน

ทางเดินสัญจรในชุมชนแห่งนี้มีทั้ง สะพานไม้ ทางเดินดิน และถนนกรวด ซึ่งจะมีความเสื่อมโทรม และพบขยะตามทางเดินทั่วไป ส่วนสะพานไม้จะเป็นแนวทอดเข้าสู่บ้านในชุมชนแต่ละหลัง ซึ่งเกิดจากการร่วมมือของผู้อยู่อาศัยในชุมชนช่วยกันสร้างให้เป็นทางเดินสาธารณะ ทางเดินบางแห่งเป็นไม้กระดานแผ่นเดียวปูเป็นแนวยาวตามพื้นดิน ซึ่งเมื่อมีน้ำท่วมขังจะทำให้การเดินไปมาไม่สะดวก (ดูภาพที่ 13, 14, 15, 16, 17, 18)

4. อายุและลักษณะบ้าน (ดูตารางที่ 5.1, 5.2, 5.3 5.4 และ 5.5 ในภาคผนวก ง.)

เนื่องจากบริเวณชุมชนนี้เคยเป็นที่ลุ่มตื้นมาแต่ก่อน บ้านที่สร้างจึงอยู่เหนือน้ำคร่า ใต้ถุนบ้านเป็นแหล่งรองรับขยะ และสิ่งปฏิกูลที่ชาวบ้านพากันทิ้งลงไป กลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง หนู แมลงวันและแมลงสาบ บ้านเรือนที่สร้างในชุมชนมีหลายรูปแบบปะปนกัน บางบ้านก็สร้างอย่างแข็งแรง หรือบางหลังจะสร้างด้วยเศษวัสดุ แลดูเสื่อมโทรม แต่สิ่งที่เหมือนกับชุมชนอื่น ๆ คือ มีความแออัดหนาแน่นของอาคารบ้านเรือน บ้านที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียว ขนาด 6-8 ห้องอยู่เป็นกลุ่ม ๆ นอกนั้นก็จะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวหรือ 2 ชั้น จากการสอบถามเรื่องอายุของบ้าน พบว่า กว่าครึ่งเป็นบ้านที่สร้างมานาน 10-20 ปี

การครอบครองบ้านและที่ดินในชุมชน พบว่า ร้อยละ 50 เป็นบ้านเช่าหรือห้องเช่า ซึ่งตรงกับลักษณะของบ้านส่วนใหญ่คือเป็นเรือนแถวไม้ ส่วนที่เหลือก็เป็น การเช่าที่ดินปลูกบ้านเอง ขนาดของที่ดินตั้งแต่ 10-30 ตารางวา โดยเสียค่าเช่าที่ดิน ตารางวาละ 5-6 บาทต่อเดือน (ดูภาพที่ 19, 20, 21, 22)

ภาพที่ 19

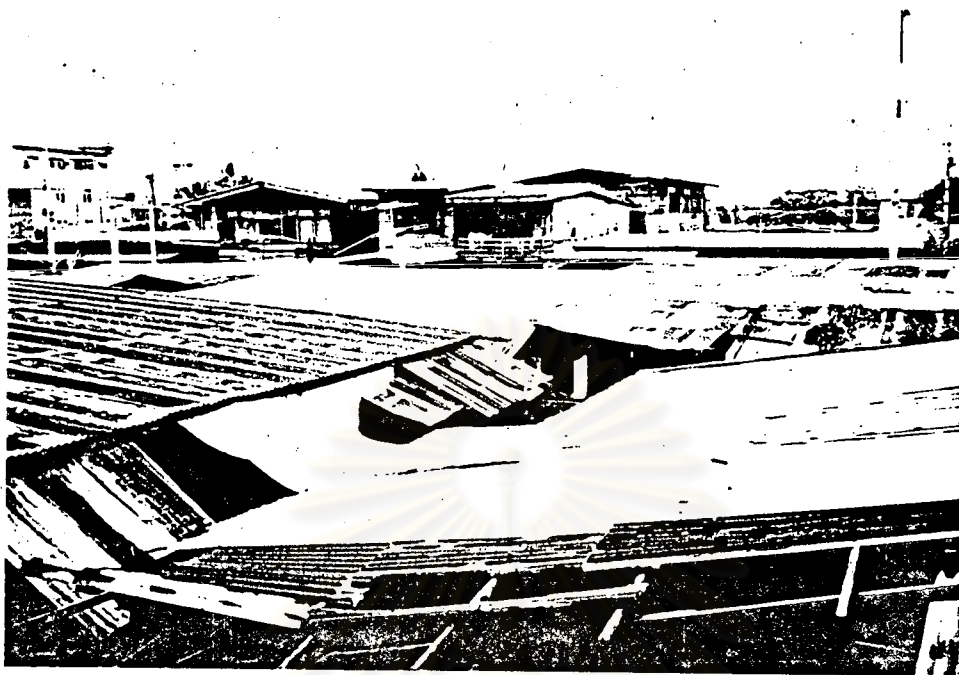

ภาพที่ 20

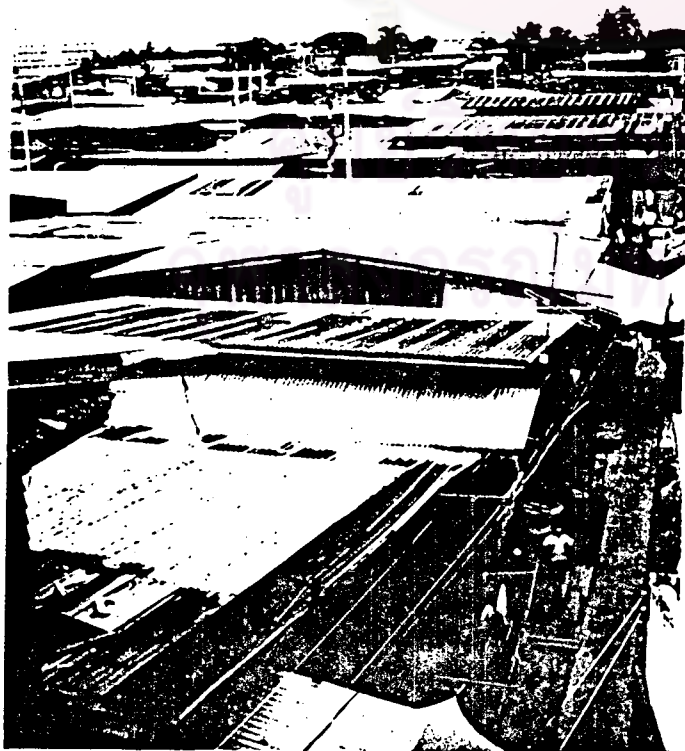

ภาพที่ 19, 20 แสดงลักษณะอาคารบ้านเรือน

ภาพที่ 21

ภาพที่ 22

ภาพที่ 21, 22 แสดงลักษณะอาคารบ้านเรือน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชุมชนแออัดนี้มีจำนวนบ้านรวม 160 หลังคาเรือน จำนวนครัวเรือนเท่ากับ 282 ครัวเรือน เฉลี่ยขนาดบ้านคือ 13.3 ตารางวา จะพบว่า ขนาดพื้นที่โดยเฉลี่ยของบ้านในชุมชนแออัดเขตชั้นกลางจะใหญ่กว่าบ้านของชุมชนแออัดเขตชั้นใน (ดูแผนที่ 5.8)

5.4.3 ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (ดูตารางที่ 5.6, 5.7 ในภาคผนวก ง.)

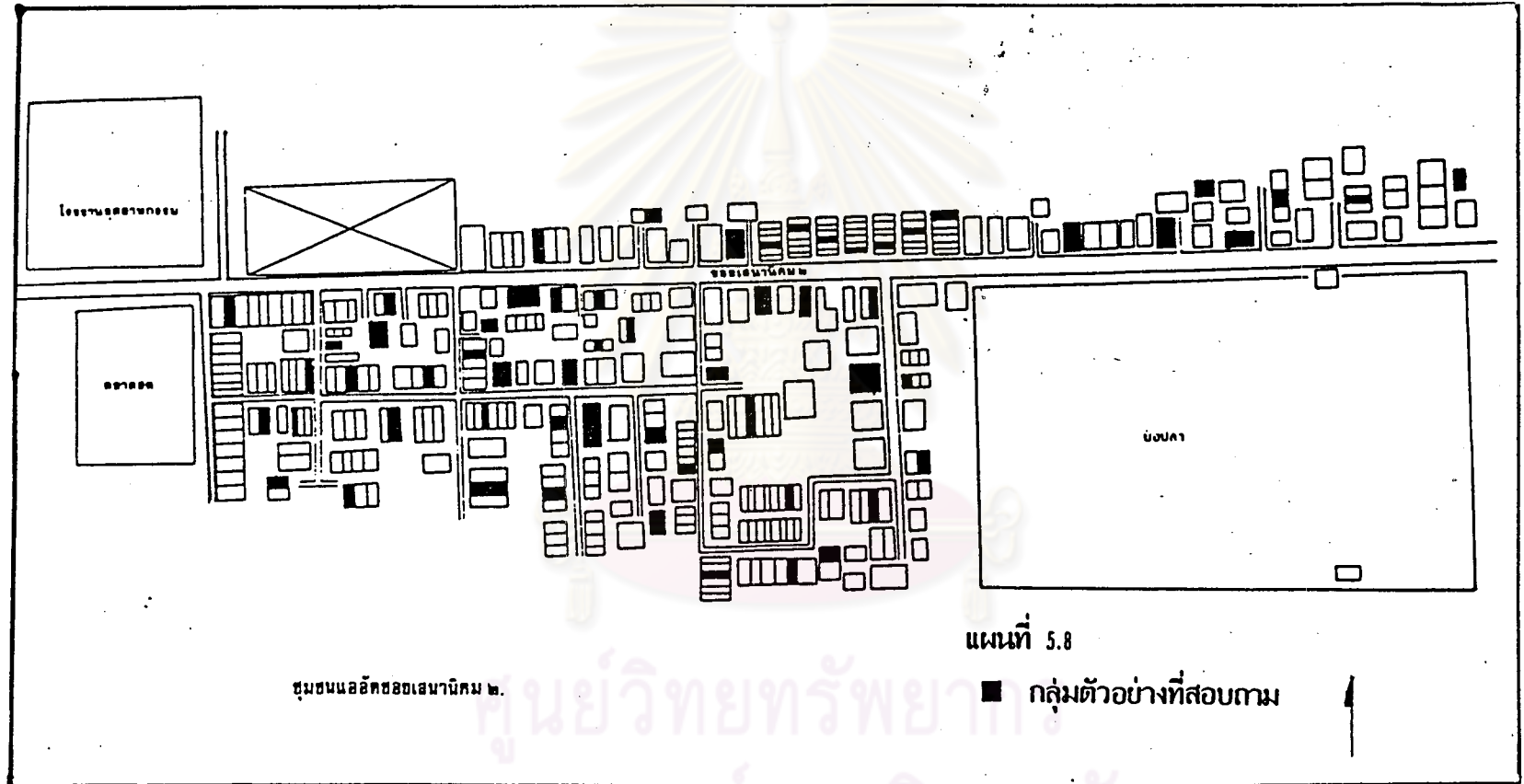
ในพื้นที่เขตเมืองมักจะได้รับบริการสาธารณูปโภค และสาธารณูปการทั่วถึงและชุมชนแออัดนี้ก็อยู่ในเขตเมือง ห่างจากถนนสายหลักประมาณ 1 กิโลเมตร จึงทำให้การรับบริการดังกล่าวไม่เพียงพอ จากตัวเลขพบว่า ผู้อยู่อาศัยร้อยละ 45 เท่านั้นที่มีมิเตอร์น้ำประปา เป็นของตนเอง นอกนั้นใช้วิธีการต่อน้ำจากเพื่อนบ้านหรือให้เจ้าของบ้านจัดการในกรณีที่เป็นบ้านเช่า

การใช้ไฟฟ้าในชุมชนจะมีความทั่วถึงผู้อยู่อาศัยมากกว่าการบริการน้ำประปา สังเกตว่าส่วนใหญ่ ร้อยละ 86 เป็นเจ้าของมิเตอร์ไฟฟ้า ส่วนที่เหลือจะขอต่อไฟฟ้าจากเพื่อนบ้านหรืออาศัยเจ้าของบ้านเช่าจัดการให้

บริการด้านขยะมูลฝอย เนื่องจากลักษณะการปลูกสร้างบ้านในชุมชนจะอยู่เหนือน้ำคร่า ผู้อยู่อาศัยจึงทิ้งขยะลงใต้ถุนบ้าน และบางส่วนซึ่งเก็บขยะไปที่ถังขยะในตลาดใกล้ชุมชน ดังนั้นจึงพบว่าใต้ถุนบ้านจะสกปรกไปด้วยเศษขยะ สิ่งปฏิกูล หรือบริเวณที่ว่างในชุมชนก็กลายเป็นแหล่งรองรับขยะของผู้อยู่อาศัยในชุมชน แม้ว่าบริการเก็บขยะของกรุงเทพฯ จะเข้ามาถึงได้ แต่ก็ขาดความสม่ำเสมอ ผู้อยู่อาศัยจึงกำจัดขยะด้วยวิธีการของตนเอง

5.4.4 สภาพทางเศรษฐกิจ (ดูตารางที่ 5.8, 5.9, 5.10, 5.11 ในภาคผนวก ง.)

ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแห่งนี้ที่ทำงานคิดเป็นร้อยละ 52.7 ของประชากรทั้งหมด อาชีพที่ประกอบมากที่สุดคือเป็นลูกจ้างบริษัท ร้านค้า รองมาคือ ค้าขาย หาบเร่ และแผงลอย สำหรับชุมชนนี้พบว่า แม้บ้านจะมีอาชีพเสริม คือ การทำน้ำเช็ดเท้า ซึ่งเป็น การช่วยเหลือด้านกวดเงินในครอบครัวอย่างหนึ่ง ส่วนอาชีพรับจ้างทั่วไป กรรมกรก่อสร้างมีไม่มาก ที่เหลือก็คือผู้มีอาชีพรับราชการ หรือเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ จะเห็นได้ว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนนี้มีรายได้ประจำแน่นอน เมื่อพิจารณาถึงรายได้จะ พบว่า ครอบครัวร้อยละ 73 จะมีรายได้ต่อเดือนประมาณ 2,000-4,000 บาท และครอบครัวที่มีรายได้สูงกว่า 4,000

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บาท ก็มีจำนวนถึงร้อยละ 21 ซึ่งกล่าวได้ว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนแห่งนี้มีรายได้ค่อนข้างสูง
(ดูภาพที่ 23)

เมื่อเปรียบเทียบรายได้กับรายจ่าย พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้พอเพียงกับรายจ่าย แต่ก็มีบางครอบครัวที่มีการกู้หนี้ยืมสิน เพื่อมาใช้จ่ายในครัวเรือน หรือเพื่อการลงทุนค้าขาย ส่วนครอบครัวที่มีการเก็บเงินออมก็จะเก็บไว้เพื่อใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน ซึ่งนิยมเก็บในรูปแบบเงินสด ฝากธนาคาร และเล่นแชร์ ฯลฯ

5.4.5 ด้านสังคม (ดูตารางที่ 5.12, 5.13, 5.14 และ 5.15 ในภาคผนวก ง.)

จากการสอบถามหัวหน้าครัวเรือนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยเดิมก่อนย้ายเข้ามาในชุมชน พบว่า ร้อยละ 58 เป็นผู้อพยพมาจากต่างจังหวัดทั้งในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกนั้นก็ย้ายภายในเขตบางเขน คือ เคยอยู่ที่อื่นมาก่อน ภายหลังจึงย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชน ส่วนผู้ที่ย้ายมาจากเขตอื่น ๆ ก็มี เช่น ดุสิต พญาไท ปทุมวัน เป็นต้น ซึ่งสังเกตว่า หัวหน้าครัวเรือนที่ย้ายออกมาจากเขตชั้นใน คิดเป็นร้อยละ 13

สาเหตุที่ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนนี้ เพราะอยู่ใกล้แหล่งงาน หรือที่ค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 73 รองมาได้แก่ การมีญาติ และคนรู้จักในชุมชน ร้อยละ 21 ส่วนเหตุผลอื่น ๆ ก็ได้แก่ ใกล้ที่อยู่เดิม การคมนาคมสะดวก ค่าเช่าที่ราคาถูก และเคยอยู่ที่อื่นมาก่อน

ระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ในชุมชน พบว่า 56% ของหัวหน้าครัวเรือนเพิ่งเข้ามาอยู่ในชุมชนไม่เกิน 10 ปี และผู้ที่อยู่มานานไม่เกิน 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 40 สรุปได้ว่าหัวหน้าครัวเรือนเกือบทั้งหมดเพิ่งเข้ามาอยู่ในชุมชนไม่เกิน 20 ปี

เนื่องจากการอพยพมาจากท้องถิ่นต่าง ๆ กัน แต่ต้องมาอยู่แออัดในบริเวณเดียวกัน จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสังคมส่วนรวมให้ได้ ดังนั้นในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้อยู่อาศัยในชุมชนจึงไม่ค่อยมีปัญหา ส่วนใหญ่ก็รู้จักและคุ้นเคยสนิทสนมกันเป็นอย่างดี

5.4.6 พฤติกรรมกรดำรงชีวิตของผู้อยู่อาศัยในชุมชน (ดูตารางที่ 5.16 5.17, 5.18 และ 5.19 ในภาคผนวก ง.)

เนื่องจากลักษณะที่ตั้งของชุมชนซึ่งอยู่ในซอย ไม่อยู่ติดถนนสายหลัก แต่ก็มีพาหนะในการเดินทางไปต่าง ๆ โดยสะดวก เช่น รถโดยสารขนาดเล็กวิ่งระหว่าง

ภาพที่ 23 แสดงอาชีพทอผ้าเชือกเท้า

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชุมชนกับปากซอย และเป็นที่ทราบแล้วว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดยังไม่มั่นคงในฐานะการ
เงิน ดังนั้นการประหยัดรายจ่ายในการเดินทางไปทำงานหรือเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ ต้องคำนึงถึง
เป็นประการแรก เมื่อศึกษาในเรื่องดังกล่าวจะพบว่า

หัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ 47 จะทำงานอยู่ในเขตบางเขน และบางส่วน
ก็ทำงานในเขตใกล้เคียง เช่น ดุสิต พญาไท พระโขนง เป็นต้น

ประเภทของงานที่มีความสัมพันธ์กับฐานะเศรษฐกิจของคนในชุมชนแออัด
จากการศึกษาพบว่า หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 50 ทำงานกับบริษัทเอกชนที่อยู่ภายในเขต
และผู้ที่รับราชการ หรือเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งกล่าวได้ว่า มีการทำงานเป็นหลักฐาน
ส่วนผู้มีอาชีพพ่อค้า แม่ค้า หาบเร่ แผงลอย อยู่ตามย่านชุมชนและ ริมนถนน คิดเป็นร้อยละ
12 ที่เหลือเป็นผู้ที่ค้าขายอยู่กับบ้าน หรือไปทำงานต่างจังหวัด

การเดินทางไปทำงานของหัวหน้าครัวเรือน จะสัมพันธ์กับที่ตั้งของชุมชน
และพาหนะที่ใช้ กล่าวคือ ชุมชนนี้มีทางเข้าออกหลายทางไปยังชอยข้างเคียง หรือออกสู่
ถนนใหญ่ได้สะดวก ดังนั้นส่วนใหญ่ร้อยละ 14 ยังนิยมไปทำงานโดยรถโดยสารประจำทาง
นอกนั้นก็ใช้รถมอเตอร์ไซด์ รถจักรยาน ในกรณีทำงานอยู่ใกล้บ้าน หรือบางคนก็ไปโดยรถ
ของที่ทำงาน รถยนต์สองแถว เป็นต้น

เวลาที่ใช้ในการเดินทางไปทำงาน มีความแตกต่างจากน้อยถึงมาก
เพราะบางคนต้องเดินทาง 2 ช่วง คือจากบ้านมาที่ปากซอย และจากปากซอยไปยังที่ทำงาน
ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของพาหนะที่ใช้ พบว่า ร้อยละ 58 ของหัวหน้าครัวเรือนจะใช้เวลาใน
การเดินทางไปทำงานตั้งแต่ 10-30 นาที และบางส่วนจะใช้เวลาถึง 1 ชั่วโมง ซึ่ง
เป็นกรณีของผู้ที่ทำงานอยู่นอกเขตบางเขน

การเดินทางไปสถานศึกษา (ดูตารางที่ 5.20, 5.21, 5.22
และ 5.23 ในภาคผนวก ง.)

ครอบครัวในชุมชนแออัดส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ 61 จะมีบุตรหลานที่
กำลังศึกษาเล่าเรียน

ในเรื่องที่ตั้งของสถานศึกษาจะพบว่า มีลักษณะกระจายอยู่ในเขตบางเขน
มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 53 นอกนั้นก็อยู่ในเขตข้างเคียง เช่น บางกะปิ ห้วยขวาง ดุสิต พญาไท
การเลือกสถานศึกษาก็ต้องคำนึงในเรื่องความสะดวกในการเดินทางเช่นกัน

พาหนะที่ใช้เดินทางไปยังสถานศึกษา พบว่า ร้อยละ 33 ยังคงใช้บริการรถโดยสารประจำทาง ซึ่งราคาถูกกว่ารถบริการประเภทอื่น ๆ บางส่วนจะจ้างรถยนต์รับ-ส่งประจำ หรือบางโรงเรียนจะมีรถโรงเรียนมารับถึงบ้าน และพบว่า ร้อยละ 9 จะเดินไปโรงเรียน ที่เหลือจะขี่จักรยานหรือใช้รถมอเตอร์ไซด์

เวลาที่ใช้ในการเดินทางไปยังสถานศึกษา การใช้พาหนะต่างประเภทกัน จะส่งผลต่อเวลาในการเดินทางไปยังสถานศึกษา กล่าวคือ การใช้รถยนต์อาจจะเร็วกว่าการเดิน แต่อย่างไรก็ตาม ร้อยละ 67 จะใช้เวลาตั้งแต่ 10-30 นาทีในการเดินทางไปถึงโรงเรียน ที่เหลือจะใช้เวลา 30 นาทีถึง 1 ชั่วโมง ซึ่งมักจะเป็นโรงเรียนที่อยู่นอกเขตบางเขน

การไปจ่ายตลาดของแม่บ้าน (ดูตารางที่ 5.25, 5.26, 5.27 และ 5.28 ในภาคผนวก ง.)

ที่ตั้งของชุมชนแออัดแห่งนี้ อยู่ใกล้สิ่งอำนวยความสะดวกหลายอย่าง เช่น ตลาดสด โรงเรียน โรงพยาบาล ฯลฯ แม่บ้านร้อยละ 78 จะไปจ่ายกับข้าวที่ตลาดซึ่งอยู่ใกล้ชุมชน แม่บ้านเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น ที่จ่ายกับข้าวจากร้านค้าในชุมชน แม่บ้านร้อยละ 96 เดินไปจ่ายตลาดซึ่งมักจะไปพร้อมกับคนบ้านใกล้เคียง ซึ่งใช้เวลาเดินประมาณ 5-10 นาที (ร้อยละ 98) ด้วยเหตุที่ตลาดอยู่ใกล้บ้านและเป็นลักษณะนิสัยของคนไทยที่เคยชินกับการบริโภคของสด แม่บ้านเกือบทั้งหมด (98%) นิยมการจ่ายตลาดทุก ๆ วัน

การใช้บริการสาธารณสุข (ดูตารางที่ 5.24 ในภาคผนวก ง.)

จากการสอบถามเรื่องนี้พบว่า การใช้บริการสถานพยาบาลเมื่อเวลาเจ็บป่วย นิยมไปคลินิก และโรงพยาบาลเอกชน ร้อยละ 56 ผู้ที่ไปโรงพยาบาลของรัฐ จะมีจำนวนใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ 51 บางคนจะไปศูนย์สาธารณสุขของกรุงเทพมหานครหรือไม่ก็รักษาเอง

5.4.7 สภาพปัญหาของชุมชน (ดูตารางที่ 5.29 ในภาคผนวก ง.)

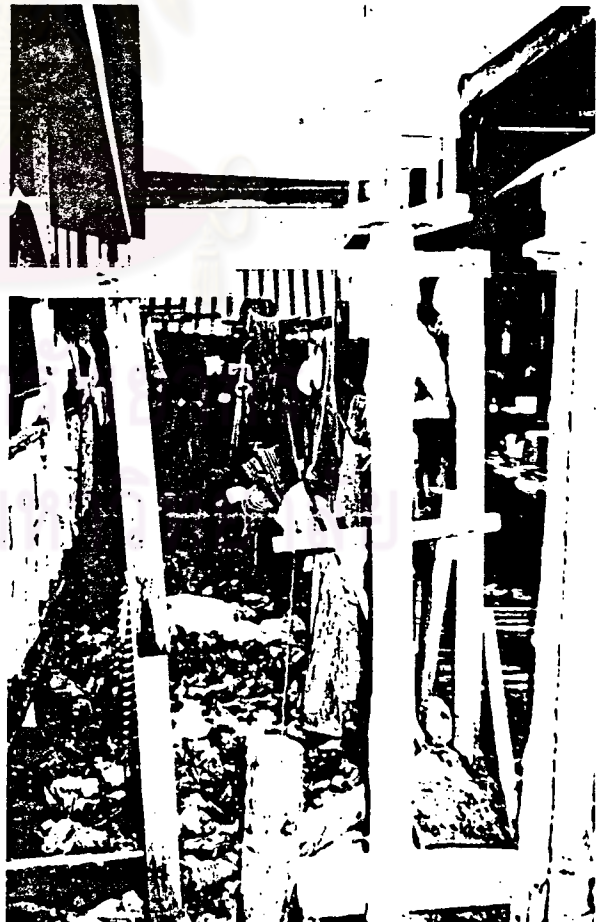
สภาพปัญหาในชุมชนจะคล้ายคลึงกันกับปัญหาของชุมชนแออัด เขตชั้นใน กล่าวคือ เป็นปัญหาด้านกายภาพ สังคม เป็นส่วนใหญ่ เช่น

ด้านกายภาพ ได้แก่ การมีน้ำเน่าขังใต้ถุนบ้าน เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง ยยะมูลฝอย ไม่มีที่ทิ้งถาวร ทางเดินเป็นหลุมบ่อ ไม่มีที่ระบายน้ำ (ดูภาพที่ 24, 25)

ภาพที่ 24

ภาพที่ 25

ภาพที่ 24, 25 แสดงปัญหาตามภาพ

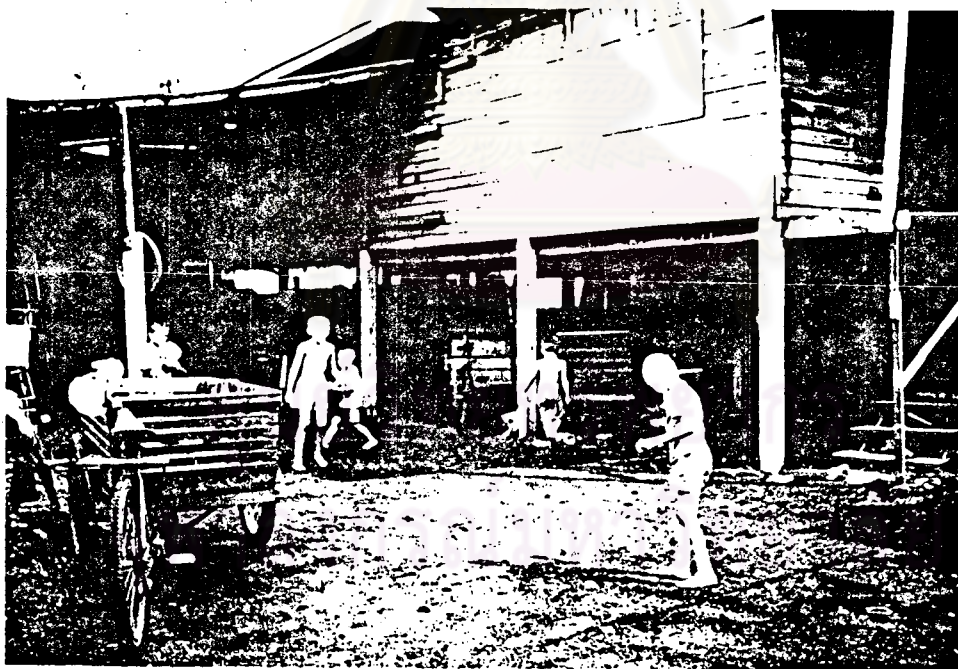
ศูนย์วิทย
จุฬาลงกรณ์ม

ภาพที่ 26

ภาพที่ 27

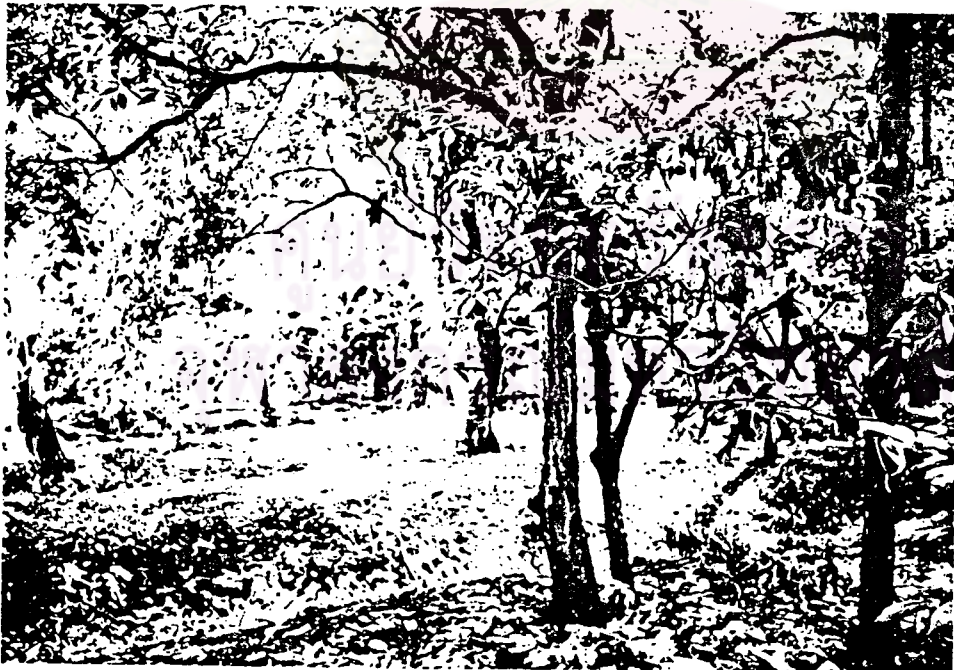

ภาพที่ 26, 27 แสดงปัญหาต้ำงตม

ภาพที่ 28

ภาพที่ 29

ภาพที่ 28, 29 แสดงภาพในอดีต สวนผลไม้

ด้านสังคม ปัญหาการลักขโมย ยาเสพติด เล่นการพนัน ยังมียุวกาฬ
นอกจากนี้การขาดแคลนสนามเด็กเล่น ทำให้เด็ก ๆ ใช้ถนนในชุมชนเป็นที่วิ่งเล่น ซึ่งเป็นอันตราย
ต่อชีวิต และสำหรับผู้ใหญ่ก็ไม่มีส่วนสาธารณะ สำหรับให้เป็นที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ (ดูภาพที่ 26, 27)

ด้านเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ส่วนใหญ่การฝึกอาชีพพิเศษ ต้องฝึกฝนอาชีพพิเศษ

5.5 ชุมชนแออัดโรงถ่านช้อยเสด็จพัฒนาใต้

5.5.1 ประวัติ

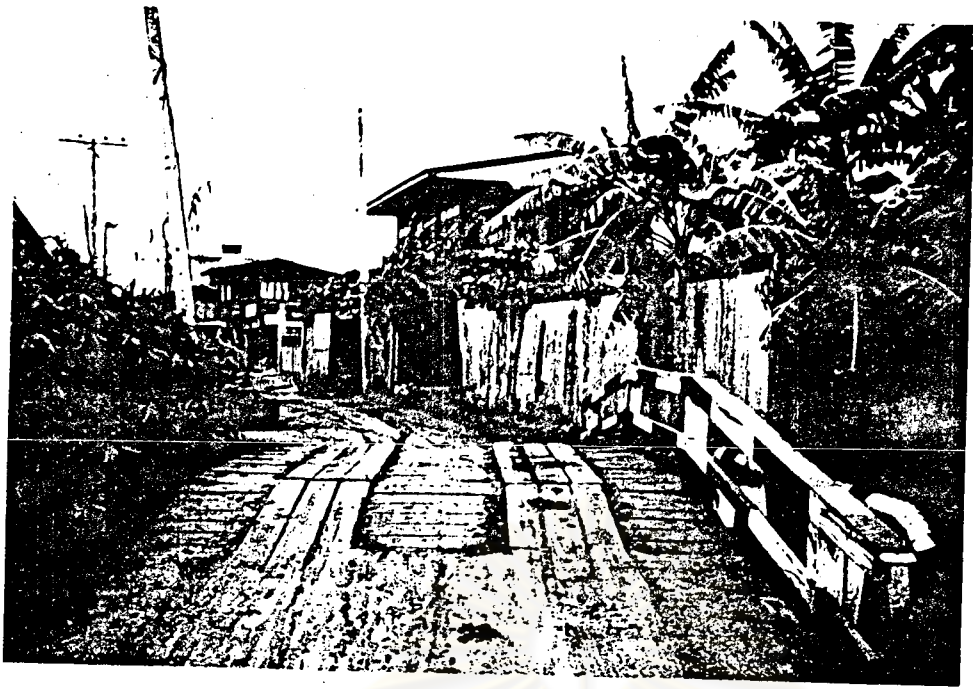
บริเวณนี้เดิมเป็นที่ดินซึ่งใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรมคือการทำสวนผลไม้
เช่น ส้ม ลิ้นจี่ มะพร้าว มะม่วง ฯลฯ บางแห่งมีสภาพเป็นพวงหรีดกล้วยที่โล่ง การทำสวน
ผลไม้ต้องดูแลสม่ำเสมอ ผลผลิตที่ได้เพียงปีละครั้งเท่านั้น เจ้าของที่ดินจึงคิดว่าผลตอบแทนที่
ได้ไม่คุ้มค่านับทุนที่ลงไป จึงคิดเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากสวนผลไม้มาเป็นการเปิด
พื้นที่ให้คนเข้ามาเช่าอยู่อาศัย เพราะว่า กรุงเทพฯ กำลังขยายตัวและเติบโตอย่างรวดเร็ว
ทำให้มีการขยายตัวของกิจกรรมด้านอุตสาหกรรม และการค้ามากมาย ที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัย
ที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต ความต้องการในที่อยู่อาศัยมีมากขึ้น ถึงแม้ว่าจะเป็นการเปิดพื้นที่ให้
เช่าที่ดินในราคาถูก แต่ผลตอบแทนที่ได้รับก็มีความสม่ำเสมอแน่นอน นั่นคือเหตุการณ์ที่เกิด
ขึ้นมาประมาณ 15 ปีก่อน การแบ่งที่ดินให้เช่าเป็นแปลง ๆ ตั้งแต่ 20 ตารางวาขึ้นไป
การตั้งถิ่นฐานแรก ๆ ก็มีผู้อยู่อาศัยไม่มาก ต่อมาในช่วงเวลาไม่กี่ปีก็มีการอพยพเข้ามาอยู่
อาศัยเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่เป็นญาติ พี่น้อง มาจากท้องที่อื่นเดียวกัน เนื่องจากที่ดินแห่งนี้เป็นร่องสวน
ดังนั้นผู้อยู่อาศัยจึงต้องปรับพื้นที่เพื่อสร้างบ้านของตนเอง เจ้าของที่ดินก็ได้จัดระบบสาธารณูปโภค
เพื่อรองรับจำนวนผู้อยู่อาศัยความเสื่อมโทรมของพื้นที่เริ่มปรากฏให้เห็น นอกจากนี้อาชีพของ
ชาวบ้านยังมีส่วนเร่งให้บ้านเรือนมีความเสื่อมโทรมลึกลงได้งายขึ้น เพราะส่วนใหญ่มีอาชีพ
ขายถ่าน จึงมีความลึกลงจากเศษฝุ่นถ่านที่สับตามบ้านเรือน แต่ก็มีประโยชน์คือชาวบ้านจะ
ใช้เศษเหลือของถ่านถมพื้นที่เพื่อให้ราบเรียบ แม้ว่าชุมชนแห่งนี้มีอายุการตั้งถิ่นฐานมาประมาณ
15 ปี แต่สภาพบ้านเรือนและสิ่งแวดล้อมก็ดูจะมีความเสื่อมโทรมมากกว่าบ้านเรือนที่สร้างขึ้น
ในเวลาไล่เลี่ยกัน (ดูภาพที่ 28, 29)

5.5.2 ลักษณะทางกายภาพ

1. สถานที่ตั้ง

1.1 ขนาด เป็นชุมชนขนาดใหญ่ พื้นที่ประมาณ 12.97 ไร่

ภาพที่ 30 แสดงทางเข้าสู่ชุมชน

ภาพที่ 31 แสดงสภาพของบ้านหน้าชุมชน

วิชาการ
วิทยาลัย

ภาพที่ 32

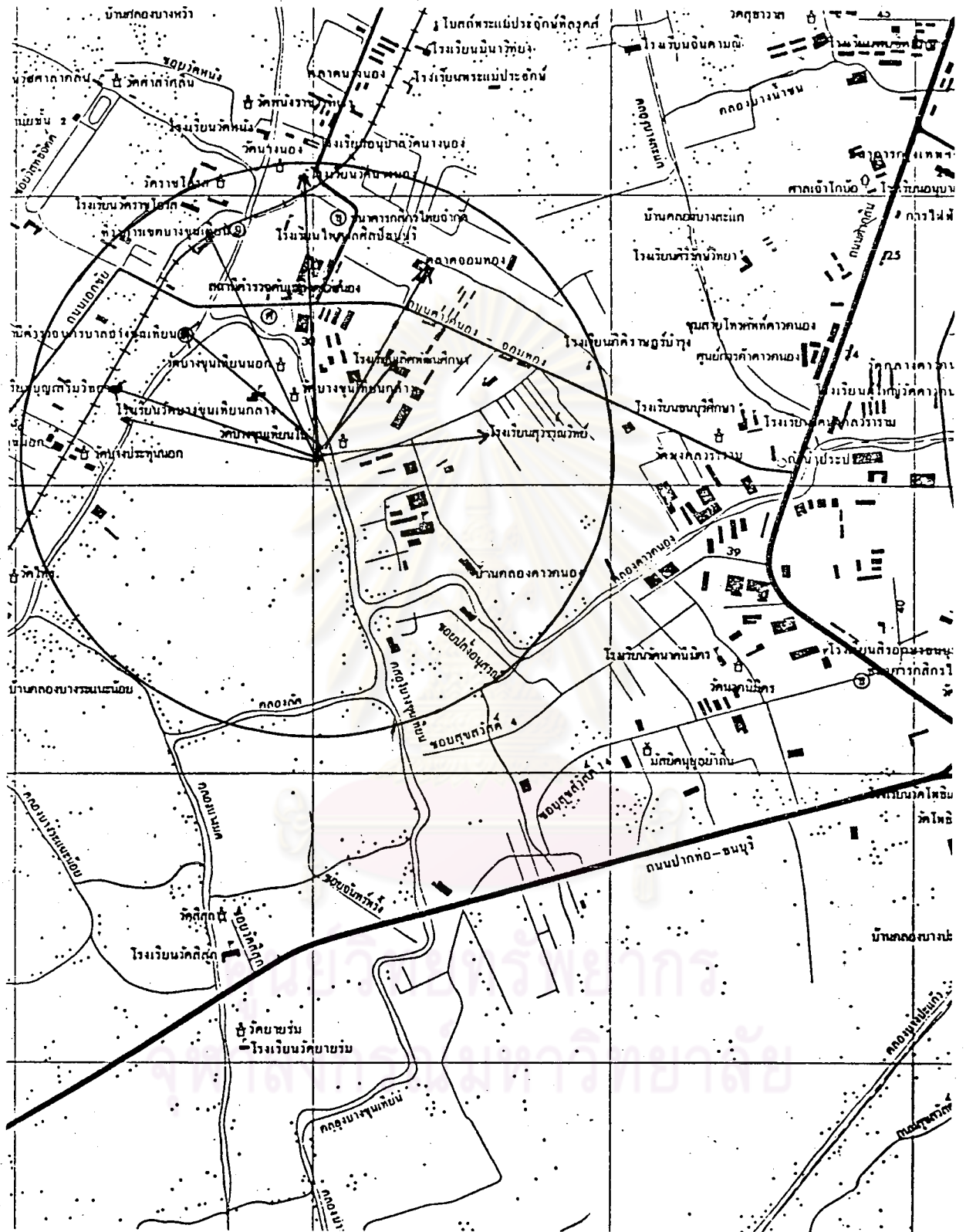

ภาพที่ 33

ภาพที่ 32 33 แสดงทางเดินในชุมชน

ศูนย์วิจัย
จุฬาลงกรณ์

แผนที่ 5.9 แสดงสาธารณูปการในรัศมี 1 กิโลเมตร

รอบชุมชนแออัดชอย เลิศพัฒนาใต้

1.2 กรรมสิทธิ์ที่ดิน เอกชน

1.3 ที่ตั้ง ชุมชนแออัดแห่งนี้ตั้งอยู่ในซอยเล็กพัฒนาใต้ ถนนดาวคะนอง-จอมทอง อยู่ห่างจากถนนดาวคะนอง-จอมทองเป็นระยะประมาณ 550 เมตร การเดินทางเข้าสู่ชุมชนมีรถโดยสารขนาดเล็กบริการรับส่ง ระหว่างชุมชนกับตลาดดาวคะนองใช้เวลาประมาณ 15 นาที

บริเวณรอบ ๆ ชุมชน ยังคงสภาพสวนผลไม้แทรกอยู่กับที่อยู่อาศัยเป็นหย่อม ๆ ไม้หนาแน่น ก่อนเข้าสู่ชุมชนด้านหน้าจะมีลำคลองสายเล็ก ๆ ไหลผ่าน ซึ่งชาวบ้านส่วนในละแวกนั้นยังคงอาศัยลำคลองนี้เดินทาง และใช้ประโยชน์ในการอุปโภค (ดูภาพที่ 30, 31)

2. สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

เนื่องจากที่ตั้งของชุมชนแออัดนี้อยู่ลึกเข้าไปในซอย การเดินทางไปประกอบกิจการประจำวันจึงมีรถโดยสารขนาดเล็กบริการรับ-ส่ง หรือบางคนก็เดินมาขึ้นรถโดยสารประจำทางที่ถนนสายใหญ่ก็ได้ซึ่งมีรถโดยสารผ่านหลายสาย

ภายในรัศมี 1 กิโลเมตรรอบชุมชน จะพบว่า มี สถานที่ราชการ เช่น โรงเรียน ที่ทำการเขต สถานีตำรวจ ตลอดจนตลาด วัด เป็นต้น และตลอดระยะทางจากชุมชนสู่ปากซอย ยังปรากฏว่า มีโรงเรียน ร้านค้า โรงงานอุตสาหกรรมหนักและเบา เช่น โรงงานหล่อโลหะ โรงงานพลาสติก โรงงานทำผลไม้แช่แข็ง เป็นต้น (ดูแผนที่ 5.9)

3. สภาพทางเดินในชุมชน

ที่ตั้งของชุมชนมีถนนสายหลักผ่านตรงกลางซึ่งแยกชุมชนเป็น 2 บริเวณถนนสายหลักนี้เป็นคอนกรีต แต่ปรากฏว่ามีฝนถ่านทับถมจนเห็นเป็นถนนฝุ่นสีดำ ส่วนซอยแยกเข้าสู่บ้านจะเป็นทางดิน ที่อัดทับด้วยเศษถ่าน และฝังถ่านจนเป็นสีดำไปหมด บางตอนก็เฉอะแฉะเปียกชื้น ถ้าฝนตกบริเวณที่มีฝังถ่านทับถมจะไม่ค่อยแฉะ เพราะน้ำฝนถูกดูดซับไว้หมด ยกเว้นบางแห่ง ก็เป็นหลุมเป็นบ่อมีน้ำขัง และที่เหมือนกับชุมชนแออัดอีก 2 แห่งคือ จะพบเศษขยะเกลื่อนกลาดตามทางเดิน ถนนหนทาง (ดูภาพที่ 32, 33)

4. อายุและสภาพอาคาร (ดูตารางที่ 5.1, 5.2, 5.3, 5.4 และ 5.5 ในภาคผนวก ง.)

ลักษณะบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ 2 ชั้น ใต้ถุนจะเป็นที่สำหรับเก็บอุปกรณ์เกี่ยวกับอาชีพขายถ่าน เช่น รถสามล้อถีบ กระสอบถ่าน ตะแกรงร่อนถ่าน ชั้นบนจะเป็นที่พักอาศัย บ้านแบบดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ 58 ส่วนที่เหลือก็เป็นบ้านเรือนแถวไม้ การประกอบอาชีพขายถ่านเป็นผลให้สภาพบ้านมีความทรุดโทรมกว่าอายุจริง เพราะฝุ่นถ่านสับตามบ้านพื้นฝาผนังทำให้แลดูสกปรก และน้ำจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย (ดูภาพที่ 34, 35)

อายุของบ้าน ชุมชนแห่งนี้เพิ่งเริ่มการตั้งถิ่นฐานมาไม่นาน ร้อยละ 65 เพิ่งจะอยู่ไม่เกิน 10 ปี แต่สภาพบ้านทำให้ดูเหมือนว่าอยู่อาศัยนานกว่าอายุการตั้งถิ่นฐานจริง ๆ

สภาพการครอบครองบ้าน ร้อยละ 72 จะเป็นผู้เช่าที่ดินและปลูกบ้านอยู่เอง ส่วนที่เหลือเป็นการเช่าห้องและเข้าบ้าน

ขนาดพื้นที่ที่เช่า ร้อยละ 62 จะเช่าพื้นที่ตั้งแต่ 10-30 ตารางวา ร้อยละ 38 จะเช่าที่ดินขนาดใหญ่กว่า 30 ตารางวาขึ้นไป สาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการเช่าที่ดินขนาดใหญ่เพราะต้องการพื้นที่สำหรับเก็บอุปกรณ์เกี่ยวกับอาชีพขายถ่านนั่นเอง

ค่าเช่าที่ดินราคาถูกมาก เพียงตารางวาละ 2-5 บาท แล้วแต่เจ้าของที่ดินด้วยสาเหตุที่ค่าเช่าที่ดินมีราคาถูกมาก จึงทำให้ผู้อยู่อาศัยมีกำลังสามารถเช่าพื้นที่ขนาดใหญ่ได้

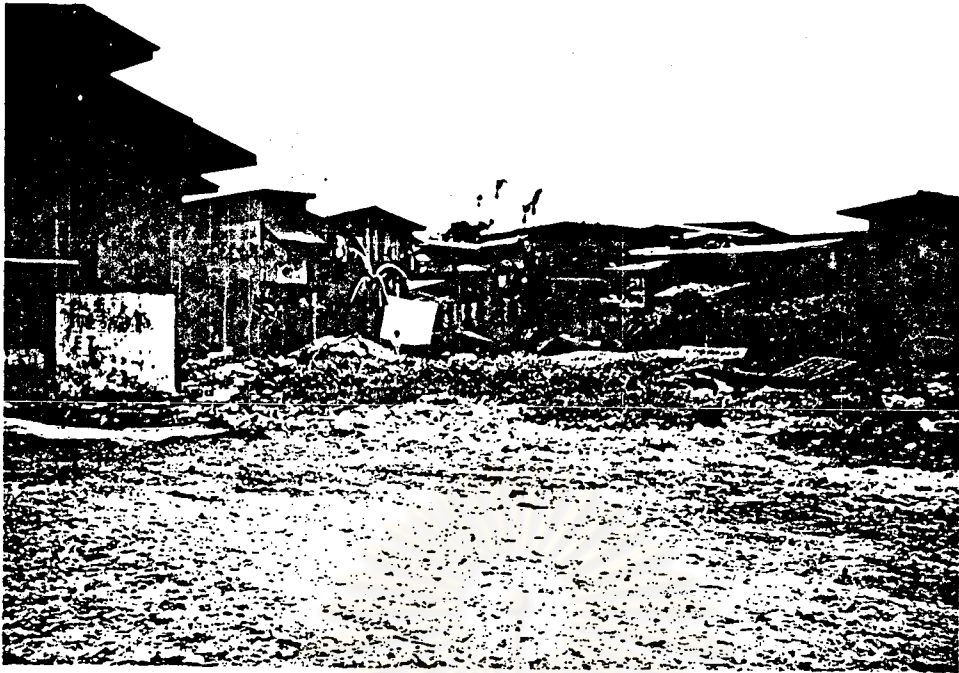
5. การใช้อาคารปัจจุบัน

ตารางที่ 5.5 แสดงการใช้สอยประโยชน์ของบ้านในชุมชนแออัดโรงถ่านข่อย เลิศพัฒนาใต้

การใช้อาคาร	จำนวน	ร้อยละ
ที่อยู่อาศัยอย่างเดียว	26	69.66
ที่อยู่อาศัยและร้านค้า	3	10.34
รวม	29	100.00

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม

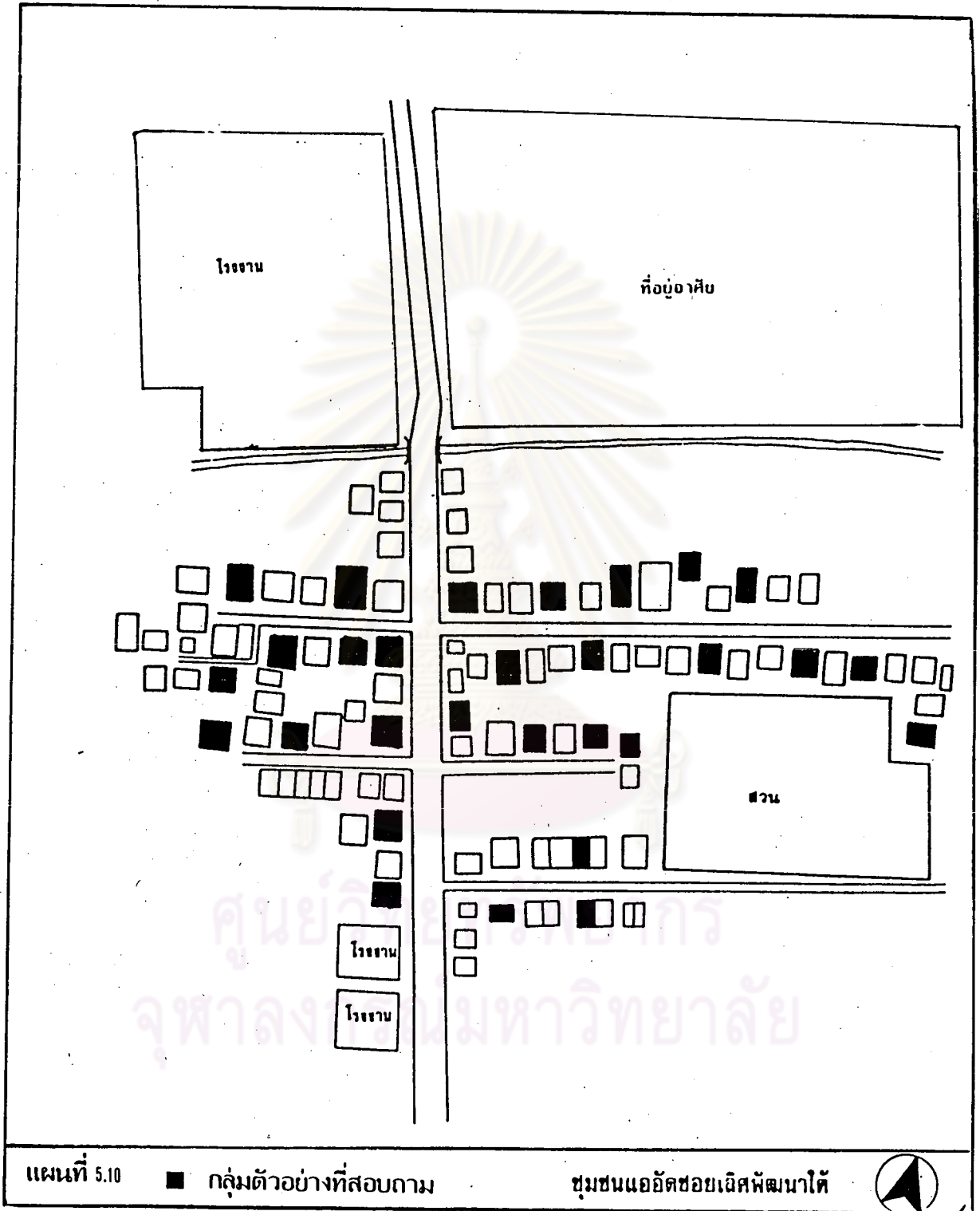

ภาพที่ 35

ภาพที่ 34, 35 แสดงลักษณะอาคารบ้านเรือน

แผนที่ 5.10

■ กลุ่มตัวอย่างที่สอบถาม

ชุมชนแออัดซอยเจริญพัฒนาใต้

การใช้สอยประโยชน์ของบ้านเรือน ส่วนใหญ่ยังคงเป็นที่พักอาศัยอย่างเดียว ร้อยละ 89 และสำหรับที่อยู่อาศัยที่เป็นร้านค้าจะมีน้อยคิดเป็นร้อยละ 10

6. จำนวนบ้านและจำนวนครัวเรือน

จำนวนบ้าน	130 หลัง
จำนวนครัวเรือน	171 ครัวเรือน
จำนวนประชากร	708 คน
จำนวนครอบครัว/บ้าน	1.30 ครอบครัว
จำนวนคน/ครอบครัว	5 คน
ความหนาแน่นของบ้าน/พื้นที่	10 หลัง/ไร่
ความหนาแน่นของประชากร/พื้นที่	55 คน/ไร่

ชุมชนแออัดแห่งนี้มีพื้นที่กว้าง แต่จำนวนบ้านเพียง 130 หลัง ความหนาแน่นของบ้านเฉลี่ยต่อพื้นที่ 10 หลัง/ไร่ ซึ่งนับว่าอยู่ในเกณฑ์ต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนแออัดชอยคานเรือและชอยเสนาฉิม 2 ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ก็อยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าอีก 2 ชุมชน เมื่อคิดขนาดของบ้านโดยเฉลี่ยคือ 37.66 ตารางวา ซึ่งเห็นได้ชัดว่าขนาดบ้านของชุมชนแออัดเขตชั้นนอกกว้างขวางกว่าบ้านของชุมชนแออัดอีก 2 ชุมชน ดังนั้นชุมชนแออัดเขตชั้นใน และชั้นกลาง จะมีความเป็นอยู่ค่อนข้างแออัดหนาแน่น ขณะที่ชุมชนแออัดเขตชั้นนอกจะมีพื้นที่ของบ้านกว้างขวางกว่าและยังมีโล่งว่างปรากฏอยู่ (ดูแผนที่ 5.10)

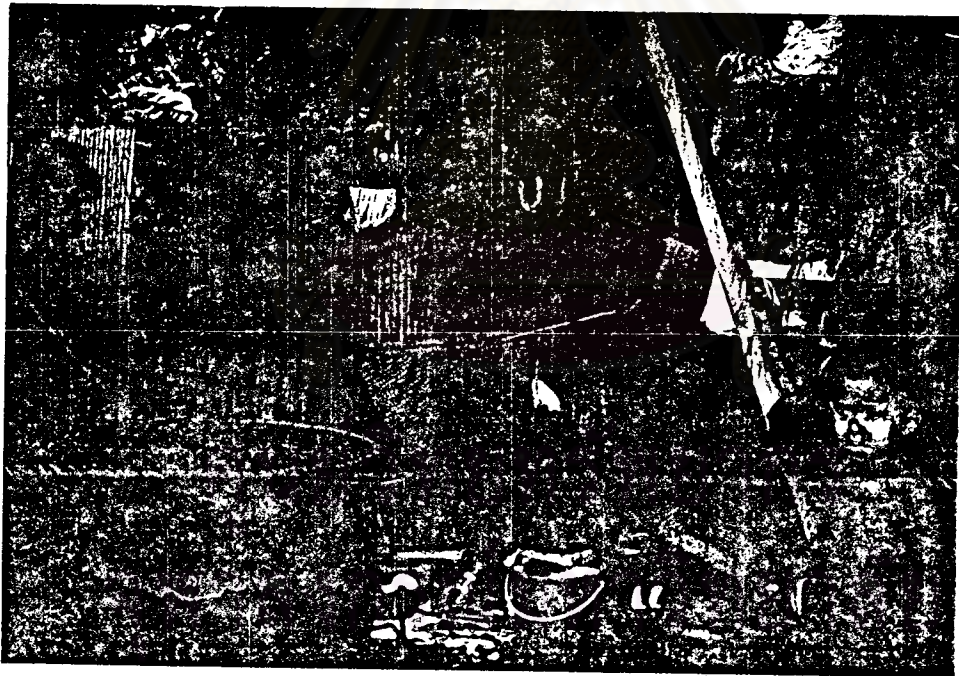
5.5.3 ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (ดูตารางที่ 5.6, 5.7 ในภาคผนวก ง.)

เนื่องจากที่ตั้งของชุมชนอยู่ในชอย จึงทำให้การวางระบบ ประปา ไฟฟ้า ยังไม่ทั่วถึง ทั้งนี้จากการศึกษา พบว่า ร้อยละ 82 จะใช้น้ำบาดาลซึ่งจะขุดกันเองในชุมชนแห่งนี้ ถ้าขุดลึกลงไปดินเพียงเมตรเศษก็จะพบน้ำบาดาล แต่เป็นน้ำกร่อย มีสีส้มเหลือง ใช้น้ำดื่มไม่ได้ ชาวบ้านจะใช้อาบน้ำ ชักล้างเสื้อผ้า ส่วนน้ำดื่มจะซื้อน้ำประปาจากบ้านที่มีมิเตอร์ ซึ่งมีเพียงร้อยละ 6.9 เท่านั้น บางส่วนยังคงใช้ประโยชน์จากน้ำในคลอง ซึ่งไหลผ่านข้างชุมชน (ดูภาพที่ 36, 37)

การใช้ไฟฟ้า ส่วนใหญ่การติดตั้งไฟฟ้าจะง่ายกว่าการขอบริการน้ำประปา จึงพบว่าร้อยละ 72 เป็นเจ้าของมิเตอร์ไฟฟ้า บางบ้านจะใช้นัดตะเกียงและเทียนไข ซึ่งจะไม่พบในชุมชนแออัดเขตชั้นในและชั้นกลาง

ภาพที่ 37

ภาพที่ 36, 37 แสดงการใช้เข้ามาตลาดชุมชน

5.5.4 สภาพเศรษฐกิจ (ดูตารางที่ 5.8, 5.9, 5.10 และ 5.11 ในภาคผนวก ง.)

จากการศึกษาพบว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนร้อยละ 63 เป็นผู้มีงานทำและกว่าครึ่งคือร้อยละ 55 ผู้มีอาชีพขายถ่าน นอกนั้นจะกระจายไปในอาชีพอื่น ๆ เช่น ค่าขายของชำ รับจ้างทั่วไป ช่างฝีมือ และลูกจ้างตามร้านค้า (ดูภาพที่ 38, 39, 40, 41, 42, 43)

รายได้ของครอบครัวในชุมชนพบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ดี ร้อยละ 72 ของครอบครัวมีรายได้ตั้งแต่ 2,001-4,000 บาทต่อเดือน ส่วนในด้านรายจ่าย ปรากฏว่าร้อยละ 62 ของครอบครัวมีรายจ่ายต่อเดือนประมาณ 1,000-3,000 บาท เมื่อเปรียบเทียบรายได้-รายจ่าย พบว่า ครอบครัวที่มีรายได้สูงกว่ารายจ่ายถึงร้อยละ 44 ส่วนครอบครัวที่มีรายได้พอเพียงกับรายจ่ายก็มีจำนวนใกล้เคียงกัน ดังนั้น จึงมีครอบครัวที่มีภาระหนี้สินหรือบางครอบครัวก็มีการเก็บออมเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน ซึ่งการออมเงินจะมีหลายประเภท เช่น ฝากธนาคาร เก็บเป็นเงินสด และเล่นแชร์

5.5.5 ด้านสังคม (ดูตารางที่ 5.12, 5.13, 5.14 และ 5.15 ในภาคผนวก ง.)

จากการสอบถามหัวหน้าครัวเรือนเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่น พบว่า ร้อยละ 82 จะอพยพมาจากต่างจังหวัดและเข้ามาอยู่ในชุมชนโดยตรง ไม่ได้อยู่ในเขตอื่นของกรุงเทพฯ มาก่อน จังหวัดที่อพยพเข้ามาได้แก่จังหวัดในภาคกลาง เช่น นครปฐม สุพรรณบุรี และภาคตะวันออก คือ ชลบุรี ส่วนหัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 17 เท่านั้นที่ย้ายมาจากเขตอื่น ๆ ของกรุงเทพฯ เช่น เขตดุสิต ยานนาวา พระโขนง และบางขุนเทียน

ทั้งนี้โดยมีเหตุผลในการเข้ามาอยู่ในชุมชนต่าง ๆ กันคือ ร้อยละ 68 เข้ามาอยู่ในชุมชนเพราะอยู่ใกล้แหล่งงานและที่ค้าขาย ร้อยละ 44 มีญาติชักชวนเข้ามาอยู่ในชุมชน นอกจากนี้ก็ด้วยเหตุผลอื่น ๆ เช่น ค่าเช่าที่ดินราคาถูก ฯลฯ จะเห็นได้ว่า การอยู่ใกล้แหล่งงานเป็นปัจจัยสำคัญให้เข้ามาอยู่ในชุมชนโดยที่มีญาติและคนรู้จักอยู่ที่นี้ และจากการสอบถามพบว่า ส่วนใหญ่ยังมีครอบครัวอยู่ที่ต่างจังหวัด เช่น พ่อแม่ หรือบางครอบครัวฝากบุตรให้พ่อแม่เลี้ยงดู และตนเองก็เข้ามาทำมาหากินในกรุงเทพฯ เมื่อมีโอกาสก็จะกลับไปเยี่ยมบ้านที่ต่างจังหวัด

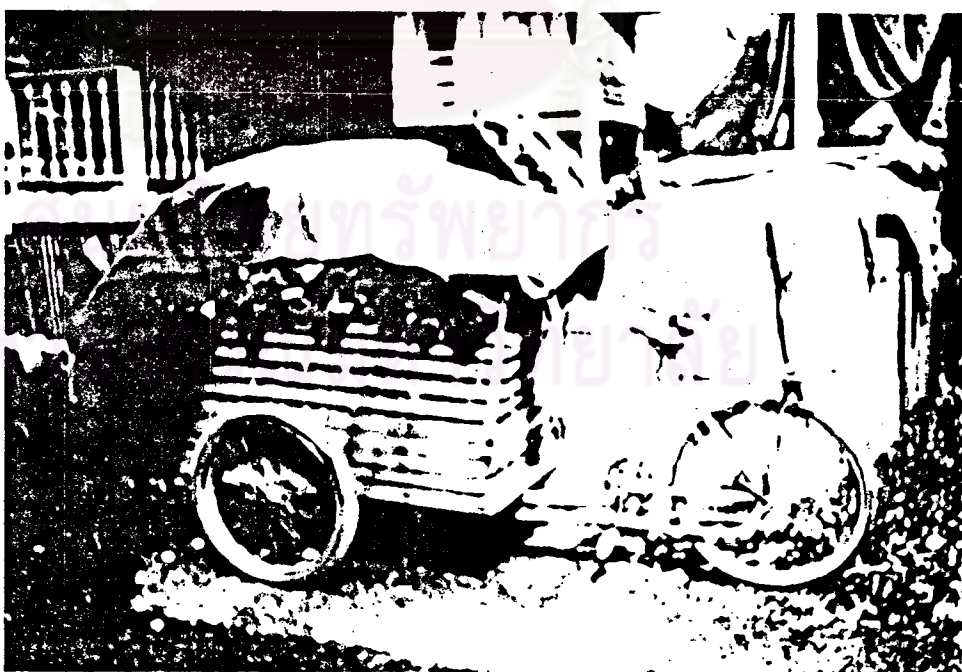
ระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ในชุมชน ร้อยละ 62 เริ่มเข้ามาอยู่ไม่นานคือไม่เกิน 10 ปี ส่วนครอบครัวที่อยู่มากกว่า 10 ปี แต่ไม่เกิน 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 38 แสดงว่า

ภาพที่ 38

ภาพที่ 38, 39 แสดง ใต้ตั้งเก็บถาวรและ
รถ ภายอดภัย

ภาพที่ 39

ภาพที่ 40 แสดงการร่อนถ่าน

ภาพที่ 41 แสดงการบรรจุถ่าน

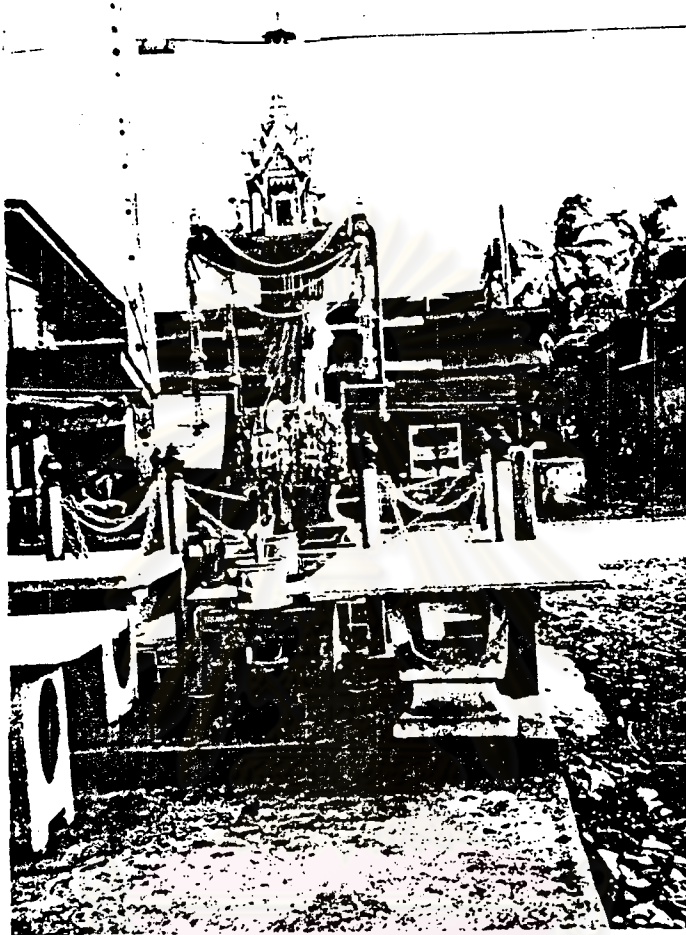

ภาพที่ 42 แสดงผลิตภัณฑ์จากถ่านหิน

ภาพที่ 43 แสดงอาชีพรับจ้างทำแฉ่งขมิ้น

ศูนย์วิทยุแพร่เสียงวิทยุ
ภาพที่ 44 แสดงศาลพระภูมิประจำชุมชนแออัด
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชุมชนแออัดแห่งนี้มีระยะเวลาการ เป็นชุมชนแออัดเร็วกว่าชุมชนแออัดเขตชั้นในและชั้นกลาง

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านจะพบว่า ทั้งชุมชนแออัดส่วนใหญ่มาจากหมู่บ้านเดียวกัน เป็นลักษณะของญาติพี่น้อง ดังนั้น ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นสูง สังคมมีความเหนียวแน่นมักมีกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ เช่น การทอดผ้าป่า ทอดกฐิน หรือทำบุญศาลพระภูมิประจำชุมชน และสำหรับประการหลังนี้จะไม่พบในชุมชนแออัดเขตชั้นในและชั้นกลาง (ดูภาพที่ 44)

5.5.6 พฤติกรรมการดำรงชีวิตของคนในชุมชน (ดูตารางที่ 5.16, 5.17, 5.18 และ 5.19 ในภาคผนวก ง.)

แม้ว่าที่ตั้งของชุมชนแออัดแห่งนี้จะอยู่ในชอยห่างจากถนนใหญ่ประมาณครึ่งกิโลเมตร แต่ไม่ถึงว่าเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพขายถ่านแต่อย่างใด สถานที่ประกอบอาชีพจะสัมพันธ์กับสินค้าที่จำหน่าย กล่าวคือ ผู้ขายจะมีลูกค้าประจำในย่านชุมชนเช่น ตลาดดาวคะนอง สำเหร่ และในเขตบางขุนเทียน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 88

การเดินทางไปทำงานสำหรับชุมชนแออัดแห่งนี้ จะผูกพันกับอาชีพ คือ ร้อยละ 65 ใช้สามล้อถีบไปยังบริเวณที่ลูกค้าอยู่อาศัย บางคนก็จะมีรถกระบะเล็ก หรือในกรณีที่ไม่ใช่เป็นผู้ประกอบอาชีพขายถ่าน ก็จะไปทำงานโดยรถโดยสารประจำทางหรือรถโดยสารเล็ก

เวลาที่ใช้ในการเดินทางไปถึงแหล่งค้าขาย ร้อยละ 87 ใช้เวลาประมาณ 20-30 นาที ซึ่งขึ้นกับชนิดของพาหนะที่ใช้ไว้ว่าเป็นสามล้อถีบหรือรถกระบะ ถ้าเป็นรถสามล้อถีบอาจใช้เวลาถึงครึ่งชั่วโมงในการเดินทางไปยังจุดที่ลูกค้าอยู่ แต่ถ้าเป็นรถกระบะจะใช้เวลาสั้นกว่านั้น

การเดินทางไปสถานศึกษา (ดูตารางที่ 5.20, 5.21, 5.22, และ 5.23 ในภาคผนวก ง.)

ในเรื่องการศึกษาของบุตรหลาน พบว่า ร้อยละ 48 ของครอบครัวที่อยู่ในชุมชนแออัดนี้ มีบุตรหลานที่กำลังศึกษาอยู่

ที่ตั้งของสถานศึกษาจะพบลักษณะเดียวกับชุมชนแออัดเขตชั้นในและชั้นกลาง คือ สถานศึกษาร้อยละ 86 จะอยู่ภายในเขตบางขุนเทียน ส่วนที่เหลือจะกระจายไปอยู่ในเขตข้างเคียง เช่น ธนบุรี ยานนาวา

การเดินทางไปโรงเรียนของนักเรียน พบว่า ร้อยละ 80 นิยมเดินทางไปโรงเรียน เพราะที่ตั้งของชุมชนแออัดหรือบ้านอยู่ใกล้โรงเรียนและอยู่ในย่านสวนผลไม้ นักเรียนจะเดินไปตามทางสัดของสวนผลไม้ ซึ่งอยู่ติดต่อกัน ช่วยย่นระยะทางมากกว่าการไปโรงเรียน โดยรถโดยสารประจำทาง ส่วนนักเรียนที่เดินทางไปโรงเรียนด้วยรถโดยสารประจำทางคิดเป็นร้อยละ 20

เวลาที่ใช้เดินทางไปโรงเรียนจะพบว่าร้อยละ 80 จะใช้เวลา 10-20 นาที ส่วนนักเรียนร้อยละ 20 จะใช้เวลาตั้งแต่ 30 นาทีถึง 1 ชั่วโมง ถ้าเป็นในกรณีโรงเรียนอยู่ในเขตที่ไกลจากบ้านที่อยู่อาศัย

การไปจ่ายตลาดของแม่บ้าน (ดูตารางที่ 5.25, 5.26, 5.27 และ 5.28 ในภาคผนวก ง.)

ที่ตั้งของชุมชนแห่งนี้ห่างจากถนนใหญ่ประมาณครึ่งกิโลเมตร บริเวณใกล้เคียงเป็นโรงงานอุตสาหกรรม โรงเรียนสวนผลไม้ และที่อยู่อาศัยไม่หนาแน่น ไม่มีตลาดสดที่อยู่ใกล้ ๆ ขนาดเดินเท้าถึงได้ นอกจากต้องนั่งรถโดยสารออกมาซื้อจากตลาดที่อยู่ตรงข้ามปากซอย แต่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ดังนั้น เพื่อความสะดวก แม่บ้านร้อยละ 68 จะจ่ายกับข้าวจากร้านค้าในชุมชนซึ่งมีเพียงแห่งเดียว ผู้ที่ไปจ่ายตลาดที่อื่นคิดเป็นร้อยละ 27

แม่บ้านที่จ่ายกับข้าวจากร้านค้าในชุมชนจะเดินไปซื้อกับข้าวใช้เวลาไม่เกิน 5 นาที ส่วนแม่บ้านที่เดินทางโดยรถเมล์จะใช้เวลาประมาณ 20-30 นาที และสิ่งที่เหมือนกันคือทุกบ้านจะจ่ายกับข้าวทุกวัน

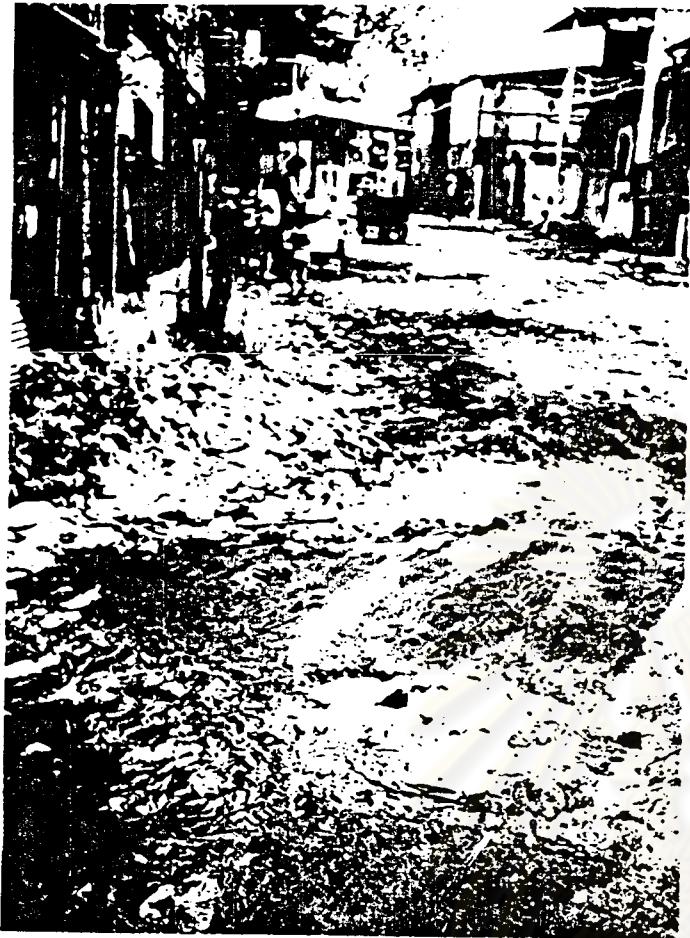
การใช้บริการสาธารณสุข (ดูตารางที่ 5.24 ในภาคผนวก ง.)

ในเวลาเจ็บป่วย ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนจะนิยมไปรักษาโรงพยาบาลของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 68 โรงพยาบาลที่นิยมไปกันมากคือ โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า และโรงพยาบาลตากสิน บางครั้งก็ซื้อยาจากร้านขายยา หรือบ้างก็ไปรักษาจากคลินิกและโรงพยาบาลเอกชน

5.5.7 สภาพปัญหาในชุมชน (ดูตารางที่ 5.29 ในภาคผนวก ง.)

ทัศนคติของการอยู่อาศัยในชุมชน เป็นตัวบ่งชี้ให้ผู้อยู่อาศัยเกิดความรู้สึกว่าเป็นสิ่งใด เป็นปัญหาหรือไม่เป็นปัญหา ทั้งนี้โดยสภาพสังคมของชุมชนแห่งนี้ มีความสัมพันธ์กันสนิท

ภาพที่ 45

ภาพที่ 45, 46 แสดงวิถีทางกายภาพ

ภาพที่ 46

เครือข่าย มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกว่าอีก 2 ชุมชน ดังนั้นปัญหาสังคมในเรื่อง เล่นการพนัน สกขโมย หรือยาเสพติดจึงไม่ปรากฏแต่สิ่งที่มีอยู่อาศัยคิดว่า เป็นปัญหาของชุมชนก็คือด้านกายภาพ สังคม

ปัญหาทางกายภาพ ทางเดินไม่สะดวก บางช่วงเป็นหลุมเป็นบ่อ มีน้ำขัง ขยะยังไม่มีการกวาด ท่อระบายน้ำไม่มี (ดูภาพที่ 45, 46)

ปัญหาสังคม ไม่มีสนามเด็กเล่นหรือส่วนสาธารณะสำหรับการพักผ่อนของเด็ก และผู้ใหญ่ในชุมชน (ดูภาพที่ 47, 48)

ปัญหาเศรษฐกิจ ต้องการฝึกฝนอาชีพเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มรายได้ในครอบครัว

5.6 สรุปลักษณะทั่วไปของชุมชนแออัด 3 แห่ง

จากการศึกษารายละเอียดในด้านต่าง ๆ ของชุมชนแออัดชอยคานเรือ ชุมชนแออัดชอยเล่นาณคม 2 และชุมชนแออัดโรงถ่านชอยเส็กพัฒนาใต้ สามารถสรุปลักษณะทั่วไปของชุมชนแออัดทั้ง 3 แห่ง จะแบ่งเป็น 6 ประเด็นคือ

1. ด้านกายภาพ
2. ด้านสังคม
3. ด้านเศรษฐกิจ
4. ด้านสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ
5. พฤติกรรมการดำรงชีวิตของคนในชุมชน
6. สภาพปัญหาของชุมชน

ลักษณะของชุมชนแออัดทั้ง 3 ชุมชน จะมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างในประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว (ดูรายละเอียดในตารางที่ 5.6)

ตารางที่ 5.6 แสดงการเปรียบเทียบชุมชนแออัดชอยคานเรือ, ชอยเสนานิคม 2 , โรงถ่านชอยเลิศพัฒนาใต้

การเปรียบเทียบระหว่างชุมชน	ชุมชนแออัดชอยคานเรือ	ชุมชนแออัดชอยเสนานิคม 2	ชุมชนแออัดโรงถ่านชอยเลิศพัฒนาใต้
<p>ด้านกายภาพ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. อายุการตั้งถิ่นฐาน 2. ขนาดที่ดินโดยเฉลี่ย 3. กรรมสิทธิ์ที่ดิน 4. ทางเดินในชุมชน 5. สภาพอาคารบ้านเรือน 6. สภาพแวดล้อม 7. การใช้อาคารปัจจุบัน 	<p>40 ปี</p> <p>12.5 ตารางวา</p> <p>เอกชน</p> <p>สะพานไม้</p> <p>ทรุดโทรม</p> <p>สกปรก</p> <p>พักอาศัย</p>	<p>20-30 ปี</p> <p>13.3 ตารางวา</p> <p>เอกชน</p> <p>สะพานไม้</p> <p>ทรุดโทรม</p> <p>สกปรก</p> <p>พักอาศัย</p>	<p>10-15 ปี</p> <p>37.66 ตารางวา</p> <p>เอกชน</p> <p>ทางดิน</p> <p>ทรุดโทรม</p> <p>สกปรก</p> <p>พักอาศัย</p>
<p>ด้านสังคม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ภูมิสำเนาเดิม 2. สาเหตุที่เข้ามาอยู่ในชุมชน 3. ระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ในชุมชน 4. ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน 	<p>กรุงเทพมหานคร</p> <p>ใกล้ที่ทำงาน/ที่ค้าขาย</p> <p>10-40</p> <p>ดี</p>	<p>ต่างจังหวัด</p> <p>ใกล้ที่ทำงาน/ที่ค้าขาย</p> <p>1-20</p> <p>ดี</p>	<p>ต่างจังหวัด</p> <p>ใกล้ที่ทำงาน/ที่ค้าขาย</p> <p>1-15</p> <p>ดี</p>

ตารางที่ 5.6 แสดงการเปรียบเทียบชุมชนแออัดชอยคานเรือ ชอยเส่นานคม 2 โรงถ่านชอยเล็กพัฒนาใต้ (ต่อ)

การเปรียบเทียบระหว่างชุมชน	ชุมชนแออัดชอยคานเรือ	ชุมชนแออัดชอยเส่นานคม 2	ชุมชนแออัดโรงถ่านชอยเล็กพัฒนาใต้
<p>ด้านเศรษฐกิจ</p> <p>1. อาชีพ</p> <p>2. รายได้ครอบครัวต่อเดือน</p> <p>3. เปรียบเทียบรายได้-รายจ่าย</p>	<p>รับจ้างทั่วไป</p> <p>2,00-4,000</p> <p>พอเพียง</p>	<p>ลูกจ้าง</p> <p>2,000-4,000</p> <p>พอเพียง</p>	<p>ขายถ่าน</p> <p>2,000-4,000</p> <p>พอเพียง</p>
<p>ด้านสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ</p> <p>1. การใช้น้ำในบ้าน</p> <p>2. การใช้ไฟฟ้าในบ้าน</p> <p>3. การไปรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย</p>	<p>น้ำประปา</p> <p>มิมิเตอร์เอง</p> <p>ศูนย์สาธารณสุข กทม.</p>	<p>น้ำประปา</p> <p>มิมิเตอร์เอง</p> <p>คลินิก</p>	<p>น้ำบาดาล</p> <p>มิมิเตอร์เอง</p> <p>โรงพยาบาลของรัฐ</p>

ตารางที่ 5.6 แสดงการเปรียบเทียบชุมชนแออัดชอยคานเรือ ชอยเส่นาฉิม 2 โรงถ่านชอยเส่นาพัฒนาใต้ (ต่อ)

การเปรียบเทียบระหว่างชุมชน	ชุมชนแออัดชอยคานเรือ	ชุมชนแออัดชอยเส่นาฉิม 2	ชุมชนแออัดโรงถ่านชอยเส่นาพัฒนาใต้
<p>พฤติกรรมกรดำรงชีวิตของคนในชุมชน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สถานที่ทำงาน/สถานศึกษา 2. เวลาที่ใช้เดินทางไปทำงาน 3. วิธีการเดินทางไปทำงาน 4. เวลาที่ใช้เดินทางไปสถานศึกษา 5. วิธีการเดินทางไปสถานศึกษา 6. การจ่ายตลาดของแม่บ้าน 7. วิธีการเดินทางไปจ่ายตลาด 8. เวลาที่ใช้ในการเดินทาง 	<p>เขตเดียวกับที่อยู่อาศัย</p> <p>10-30 นาที</p> <p>เดิน</p> <p>10 นาที</p> <p>เดิน</p> <p>ตลาดใกล้ชุมชน</p> <p>เดิน</p> <p>10 นาที</p>	<p>เขตเดียวกับที่อยู่อาศัย</p> <p>10-30 นาที</p> <p>รถโดยสารประจำทาง</p> <p>20 นาที</p> <p>รถโดยสารประจำทาง</p> <p>ตลาดใกล้ชุมชน</p> <p>เดิน</p> <p>10 นาที</p>	<p>เขตเดียวกับที่อยู่อาศัย</p> <p>20-30 นาที</p> <p>รถล้ามล้อถีบ</p> <p>20 นาที</p> <p>เดิน</p> <p>ร้านค้าในชุมชน</p> <p>เดิน</p> <p>5 นาที</p>
<p>สภาพปัญหาในชุมชน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านกายภาพ 2. ด้านสังคม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ขาดท่อระบายน้ำ 2. ทางเดินไม่สะดวก 3. ไม่มีที่ทิ้งขยะ 1. ปัญหาความปลอดภัย 2. ปัญหาลักขโมย 3. ปัญหาการพนัน 4. ไม่มีสนามเด็กเล่น, ส่วนสาธารณะ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่มีท่อระบายน้ำ 2. น้ำเน่าขัง, บุงชุมชน 3. ทางเดินไม่สะดวก 1. ปัญหาความปลอดภัย 2. ปัญหาลักขโมย 3. ปัญหาการพนัน 4. ไม่มีสนามเด็กเล่น ส่วนสาธารณะ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่มีท่อระบายน้ำ 2. ทางเดินไม่สะดวก 3. ไม่มีที่ทิ้งขยะ 1. ไม่มีสนามเด็กเล่น และส่วนสาธารณะ
<ol style="list-style-type: none"> 3. ด้านเศรษฐกิจ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ต้องการฝึกอาชีพพิเศษ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ต้องการฝึกอาชีพพิเศษ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ต้องการฝึกอาชีพพิเศษ

ที่มา : จากแบบสอบถาม

การศึกษา เฉพาะกรณีในบทนี้ จะแสดงให้เห็นถึงลักษณะทั่วไปของการตั้ง
 พื้นฐานของชุมชนแออัด เขตชั้นใน ชั้นกลาง และชั้นนอก กล่าวคือ ในด้านที่ตั้งและอายุของชุมชน
 จะพบว่า ประมาณ 40 ปีก่อน ชุมชนแออัดชอยคาน เรือจะ เริ่มตั้งพื้นฐานในบริเวณที่เป็นเขตชั้นใน
 ของปัจจุบัน ระยะแรกจะเป็นการตั้งพื้นฐานเพียงเบาบาง ยังไม่ใช่ลักษณะชุมชนแออัดแบบที่เห็น
 ในปัจจุบัน และจะค่อยเพิ่มความแออัดตามความเจริญของเมือง เมื่อเวลาผ่านไป ต่อมา เมื่อ
 กรุงเทพฯ มีการขยายตัวในด้านประชากรและการใช้ที่ดินเข้าไปสู่เขตชั้นกลาง และชั้นนอกใน
 ปัจจุบัน ชุมชนแออัดก็เริ่มขยายตัวออกไปเช่นกัน สำหรับเขตชั้นกลาง ชุมชนแออัดชอย
 เล่นาณคม 2 จะปรากฏให้เห็นเมื่อ 10-20 ปีที่ผ่านมา แต่สำหรับเขตชั้นนอกชุมชนแออัด
 ชอยเลิศพัฒนาใต้ จะใช้เวลาค่อนข้างเร็วกว่า คืออยู่ในช่วงเวลา 10-15 ปีที่แล้ว ดังนั้น
 จะเห็นได้ว่า ชุมชนแออัดเขตชั้นในจะมีวิวัฒนาการการ เป็นชุมชนแออัดช้ากว่าชุมชนแออัด
 เขตชั้นกลางและชั้นนอก ส่วนในด้านขนาดของบ้านจะพบว่า ชุมชนแออัดเขตชั้นใน จะมี
 ขนาดบ้านเล็กกว่าชุมชนแออัดเขตชั้นกลางและชั้นนอก สำหรับเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน จะพบ
 ว่า เอกชนยังเป็นเจ้าของที่ดินในชุมชนแออัดทั้ง 3 แห่ง

สำหรับรายละเอียดในด้านอื่น ๆ ของชุมชนแออัด ทั้ง 3 บริเวณ จะพบ
 ลักษณะที่ไม่ต่างกันในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม กล่าวคือ ความแออัดเสื่อมโทรม
 ของอาคารบ้านเรือนและสภาพแวดล้อม ความยากจนและมีรายได้น้อยของผู้อยู่อาศัยในชุมชน
 แต่อย่างไรก็ตาม ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีความคุ้นเคยสนิทสนมระหว่างกันเป็นอย่างดี

ในบทต่อไปนั้นจะเป็นการศึกษา เพื่อดูถึงแนวโน้มและพัฒนาการของชุมชน
 แออัดในอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย